

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA DENİZ YOLUYLA YOLCU TAŞIMA
SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

GENERAL EVALUATION OF THE CONTRACT ON THE CARRIAGE OF
PASSENGERS BY SEA IN THE PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Araş. Gör. Dr./Res. Asst., PhD. Burcu İrge Erdoğan*

Öz

Yabancı unsurlu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuk Hakkında Kanunun (MÖHUK)¹ m. 24 ile MÖHUK m. 26 kapsamında değerlendirilmektedir. Buna göre sözleşmenin paket tur kapsamında olup olmaması hangi maddeye göre uygulanacak hukukun belirleneceğini ifade eder. Bunun yanında açılacak davalarda yetkili mahkeme konusunda da MÖHUK' ta özel düzenleme yer almamaktadır. 1974 tarihli Denizde Yolcu ve Bagajların Taşınmasına dair 1974 Atina Konvansiyonu (Atina Konvansiyonu) kabul edilmiştir. Ardından gelişen yolcu taşımaları ile birlikte söz konusu Konvansiyonda birtakım değişiklikler öngören Yolcuların ve Bagajların Deniz Yolu ile Taşınmasına İlişkin Atina Sözleşmesine Ait 2002 Protokolü (2002 Protokolü) düzenlenmiştir. Atina Konvansiyonunda da davanın esası, yetkili mahkeme ve tanıma-tenfiz konuları hakkında hükümler yer almaktadır. Türkiye henüz bu Konvansiyona ve 2002 Protokolüne taraf değildir.

Abstract

The applicable law in the resolution of disputes regarding the carriage of passengers by sea contract is the articles 24-26 of the Code on Private International Law and International Civil Procedure No. 5718 (MÖHUK). Accordingly, the fact that whether the contract is or is not in the scope of package tours determines according to which article the law will be applied. Furthermore there is no special provision regarding the competent court in which cases will be filed. In 1974, Athens Convention relating to the Carriage of Passengers and

*Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, Kocaeli, Türkiye, burcuirge@gmail.com.

** Makale Gönderim Tarihi: 29.11.2016; Makale Kabul Tarihi: 22.03.2017.

¹ 5718 sayılı, 27.11.2007 tarihli Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun, RG Tarihi: 12.12.2007, RG Sayı: 26728.

their Luggage by Sea, 1974 (Athens Convention) was drafted. Due to subsequent developments in carriage of passengers, Protocol Of 2002 To The Athens Convention Relating To The Carriage Of Passengers And Their Luggage By Sea, 1974 (2002 Protocol), which implements some changes to the Convention, was enacted. The Athens Convention contains provisions on the subject of the case, the competent court and the matters of recognition and enforcement as well. Nevertheless Turkey is not yet a party to the Convention or the Protocol.

Anahtar Kelimeler: *Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi, Uygulanacak hukuk, Yabancılık unsuru, Atina Konvansiyonu, 2002 Protokolü.*

Keywords: *Carriage of passengers by sea, Applicable law, Element of foreignness, Athens Convention, 2002 Protocol.*

Giriş

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)² ile getirilen önemli yeniliklerden biri de deniz yoluyla yolcu taşımaları hakkındaki düzenlemelerdir. Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi ile ilgili TTK’ da yer alan hükümler incelendiğinde, yolcu taşımacılığının gelişmesi açısından isabetli düzenlemeler içeren 1974 tarihli Denizde Yolcu ve Bagajların Taşınmasına Dair Atina Konvansiyonu ile 2002 Protokolünün esas alındığı görülmektedir.

Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmelerinde farklı şekillerde yabancılık unsuruna rastlamak mümkündür. Özellikle son yıllarda giderek artan birden fazla ülkeyi konu edinen gemi turları buna örnek olarak verilebilir. Artan uluslararası deniz yoluyla yolcu taşımaları bu çalışmaya ihtiyaç duymamızda ana nedenlerden biridir.

Çalışmamızın ilk kısmında, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinin hukuki niteliği ile ilgili konulardan kısaca bahsedilmiştir. Ayrıca 1974 tarihli Denizde Yolcu ve Bagajların Taşınmasına Dair Atina Konvansiyonu ile 2002 Protokolü³ ele alınmıştır. İkinci kısımda ise yabancılık unsuru taşıyan deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyumsuzluklara uygulanacak hukuk konusu Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) m. 24, m. 26 ve Atina Konvansiyonu çerçevesinde açıklanmıştır. Deniz yoluyla

² 6102 sayılı, 13.01.2011 tarihli Türk Ticaret Kanunu, RG Tarihi: 14.02.2011, RG Sayı: 27846.

³ Protocol of 2002 to the Athens Convention relating to the Carriage of Passengers and their Luggage by Sea, 1974 tam metni için bkz. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/261628/Misc.6.2013_Prot_2002_Athens_8760.pdf E.T. 14.02.2017.

yolcu taşıma sözleşmesinden dolayı açılacak davalarda yetkili mahkemenin belirlenmesi ile tanıma tenfiz hususu Atina Konvansiyonunda ayrıca düzenlediğinden MÖHUK ve Konvansiyon bakımından incelenmiştir.

Çalışmamızın konusu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarla sınırlandırılmış olmakla yabancılık unsuru taşıyan eşya taşınmasına ilişkin sözleşmeler (MÖHUK m. 29) konunun genişliği de düşünülerek kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca çalışmamızda Roma I Tüzüğü'nde yer alan taşıma sözleşmelerinde uygulanacak hukuku düzenleyen hükümler de kapsam dışında bırakılmıştır.

Deniz Yoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmesi

Türk hukukunda, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi esas itibarıyla TTK' da düzenlenmiştir. Bu kanun dışında özel ve kamu hukukuna ilişkin mevzuatta da bazı düzenlemelere rastlanmaktadır⁴.

Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi TTK m. 1247'de "*Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi, yolcunun veya yolcu ve bagajının deniz yolu ile taşınması için, taşıyan tarafından veya onun adına ve hesabına yapılan sözleşmedir.*" şeklinde tanımlanmıştır.

Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinin unsurları; yolcunun deniz yoluyla taşınması, taşımanın gemi ile yapılması⁵ ve ücrettir⁶.

⁴20 Nisan 1926 tarihli, 815 sayılı Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Karasuları Dahilinde İcrayı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun m.1'e göre; Türkiye sahil ve limanları arasında yolcu taşıma hakkı münhasıran Türk bayrağı çekme hakkına sahip gemilere aittir: 12 Mart 1982 tarihli, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu m.27'ye göre; Türk Bayrağı çekemeyen deniz turizmi araçlarına, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 823 üncü maddesine bağlı kalmaksızın, Türk Bayrağı çekilmesine izin vermeye Bakanlık yetkilidir (6762 sayılı TTK yürürlükte olmadığından bu atıf 6102 sayılı TTK m. 940'a yapılmış kabul edilmelidir). 10 Haziran 1946 tarihli, 4922 sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun, 14 Mart 1966 tarihli 6125 sayılı Ticaret Gemilerinin Tonilatolarını Ölçme Tüzüğü, 6 Nisan 1952 tarihli ve 3-14831 sayılı Tehlikeli Eşyanın Ticaret Gemileri ile Taşınmasına dair Tüzük ve 22 Haziran 1966 tarihli ve 6-6647 sayılı Ticaret Gemilerinin Yükleme Sınırı Tüzüğü ile 26259 sayılı Resmi Gazetede 14.08.2006 tarihinde yayınlanan Yolcu Gemilerinin Emniyetine ve Gemideki Yolcuların Kayıt Altına Alınmasına İlişkin Yönetmelik örnek verilebilir.

⁵ Gemi tanımı TTK m. 931'de; "(1) Tahsis edildiği amaç, suda hareket etmesini gerektiren, yüzmeye özelliği bulunan ve pek küçük olmayan her araç, kendiliğinden hareket etmesi imkânı bulunmasa da, bu Kanun bakımından "gemi" sayılır. (2) Suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılan her gemi, kimin tarafından ve kimin adına veya hesabına kullanılırsa kullanılsın "ticaret gemisi" sayılır." şeklinde yer almaktadır. Gemi tanımı hakkında mevzuatta farklı tanımlar bulunmaktadır, bu tanımlar hakkında bkz. Cüneyt SÜZEL, *Türk Mevzuatında Gemi Tanımı*, Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, İstanbul, 2010, s. 1615-1644; Bülent SÖZER, *Deniz Ticaret Hukuku*, İstanbul 2012, s. 27-118. Gemi tanımı hakkında 1974 Atina Konvansiyonu maddel/3'te "*hava yastıklı araçlar hariç olmak üzere, sadece denizde hareket edebilen araçlar*" şeklinde ifade edilmiştir.

⁶ Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinin unsurları hakkında bkz. Sabih ARKAN, *Yolcu Taşımalarında Karşılaşılan Bazı Hukuki Sorunlar Üzerine Düşünceler*, BATİDER, C. XII, S. 1, Haziran 1983, s. 13-25; Kerim ATAMER, *2002 Atina Sözleşmesinde ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Deniz Yolu İle Yolcu Taşıma*

Sözleşmenin tarafları, yolcu ve taşıyandır. Taşıyan; yolcu taşıma sözleşmesinde yolcuyla bagajını bir ücret karşılığında denizde taşımayı taahhüt eden kişidir. Taşıyanın donatan⁷ olması gerekli olmadığı gibi, bu işi meslek olarak sürekli yapması da şart değildir⁸. Taşıyan, taşıma ister bizzat onun tarafından, isterse bir başka fiili taşıyan tarafından gerçekleştirilmiş olsun, taşıma sözleşmesini yapan veya taşıma sözleşmesi adına ve hesabına yapılan kişidir⁹. Fiili taşıyan, taşıyandan farklı bir kişi olup, bir geminin maliki, kiracısı veya işleteni olarak taşımanın tamamını veya bir kısmını fiilen gerçekleştiren kişidir (TTK m. 1248). Taşıyanın bu işi sürekli yapması gerekmez bir defaya özgü olsa bile, denizde yolcu taşıma sözleşmesi söz konusudur¹⁰. Yolcu; denizde yolcu taşıma sözleşmesi uyarınca gemide taşınan kimseye denir¹¹. Yolcunun sözleşmenin tarafı olması zorunlu değildir. Sözleşmede ve bilete yolcunun adı gösterilmemişse, biletin hamili yolcu sayılır ve bilete sahip olmakla taşınma hakkını elde eder. Yolcunun adı bilete yer alıyorsa taşınma hakkını bir başkasına devredemez (TTK m. 1249/2). Taşıyan ve kaptanın haberi olmadan gizlice gemiye binen kişiler (kaçak yolcular) ve çalıştığı gemide anavatanına dönme hakkını kullanan gemi adamları ve klavuzlar ise yolcu sayılmazlar¹².

Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde tarafların birbirlerine karşı bir takım borçları bulunmaktadır. Yolcunun kaptanın talimatına uyma, bagaj hakkında doğru bilgi verme,

Sözleşmesi, BATİDER, C.XXIV, S.3, Yıl 2008, s. 129 vd; Mertol CAN, *Türk Hukukunda ve Milletlerarası Hukukta Deniz Yolu ile Yolcu Taşıma Sözleşmesi*, İmaj Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 17-20; Ergon ÇETİNGİL, *Türk Hukukunda Deniz Yoluyla Yolcu v Bagaj Taşıma Sözleşmesi ve Sigorta Sorumluluk ve Sigorta Hukuku Bakımından İkinci Taşımacılık Sempozyumu (Bildiriler-Tartışmalar)*, 24-25 Ocak 1985, Maçka-İstanbul, s. 135; İlknur ULUĞ CİCİM, *Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Deniz Yolu ile Yolcu Taşıma Sözleşmesi*, MÜHFHAD Özel Sayı, 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nu Beklerken 10-11-12 Mayıs 2012 Sempozyum, C. 18, S. 2, Y. 2012 İstanbul, s.527; İsmail DOĞANAY, *Denizde Yolcu Taşıma Mukavelesi*, Yargıtay Dergisi, 1976, s. 125-139; Rayegân KENDER, *Deniz Yoluyla Yolcu ve Bagaj Taşınmasına Dair 1974 Atina Konvansiyonu ve Sigorta (Tebliği)*, Sorumluluk ve Sigorta Hukuku Bakımından İkinci Taşımacılık Sempozyumu (Bildiriler-Tartışmalar) , İstanbul 24-25 Ocak 1985, s. 105; Canan Özlem ILGIN, *Deniz Yolu ile Yolcu Taşıma Sözleşmesine İlişkin Bir Değerlendirme*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Y. 6, S. 12 Güz 2007/2, s. 235; Sami OKAY, *Deniz Ticareti Hukuku II, Navlun Mukaveleleri, Denizde Yolcu Taşıma ve Deniz Ödücü Mukaveleleri*, İstanbul, 1971, s. 263; Melda TAŞKIN, *Deniz Yolu İle Yolcu Taşıma Sözleşmesinde Taşıyanın Gemi Kazasından Sorumluluğu*, İstanbul, 2016, s. 41 vd.

⁷ Donatan TTK m. 1061'de: “Donatan, gemisini menfaat sağlamak amacıyla suda kullanan gemi malikine denir.(2) Kendisinin olmayan bir gemiyi menfaat sağlamak amacıyla suda kendi adına bizzat veya kaptan aracılığıyla kullanan kişi, üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde donatan sayılır.” şeklinde tanımlanmıştır. Donatan hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Mert PEKGÜN, *6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Donatanın Gemi Adamlarının Kusurlarından Doğan Sorumluluğu ve Sorumluluğunun Deniz Alacaklarına Karşı Sorumluluğunun Sınırlandırılması Hakkında Londra Konvansiyonu Uyarınca Sınırlandırılması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s. 6-12; SÖZER, s. 359 vd.

⁸ CAN, s. 21; ILGIN, s. 235.

⁹ CAN, s. 20-25; ÇETİNGİL, s. 135; ILGIN, s. 235; TAŞKIN, s. 52

¹⁰ Salih ÖNDER, *1974 Tarihli Atina Konvansiyonu Bağlamında Denizde Yolcu Taşıma Sözleşmesi*, Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, C. II, Ankara 2010, s. 1546.

¹¹ CAN, s. 25; ÇETİNGİL, s. 135; DOĞANAY, s. 127; ILGIN, s. 235; ÖNDER, s. 1548; TAŞKIN, s. 64.

¹² ATAMER, s. 140; ÇETİNGİL, s. 135; OKAY, s. 258.

gemiye zamanında gelme ve ücret ödeme borcu bulunmaktadır. Taşıyanın ise yolculuğu vaktinde yapma, yolcuyu özenle taşıma, yolcunun bagajlarını¹³ taşıma ve zorunlu sorumluluk sigortası yaptırma borcu vardır¹⁴.

Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler TTK m. 1247-1271 maddelerinde ele alınmıştır. Bu düzenlemede 1974 Atina Konvansiyonu ile 2002 tarihli Yolcuların ve Bagajların Deniz Yolu İle Taşınmasına İlişkin Protokol hükümleri esas alınmaktadır. Bu sözleşmenin yolcuların bedensel zararları ve bagajın zıya veya hasarından doğan zararlarına ilişkin sorumluluğu düzenleyen hükümlerinin en önemli özelliği, birçok halde sorumluluğun her bir zarar türü için belli bir miktarla sınırlandırılmış olmasıdır. Bu sınırlandırma bir yandan sorumlu sayılan kişileri koruduğu gibi, diğer yandan farklı devlet mahkemelerinde açılacak davalarda birbirine yakın miktarlarda tazminat ödenmesine ilişkin kararların alınmasında olumlu rol oynayacaktır. Sözleşmenin bu niteliği TTK’ ya da yansımasıdır. TTK taşıyanın yolcuların ölüm ve yaralanmalarından ve onların bagajının zıyandan veya hasarından doğan zararlara ilişkin sorumluluğu vardır. Taşıyanın sorumluluğu, zarar gören yolcu başına her bir gemi kazası için 250.000 Özel Çekme Hakkı¹⁵ ile sınırlıdır (TTK m. 1256). Bu sorumluluk yolcunun ölümü veya yaralanmasından dolayı taşıyanın her olay için yolcu başına 400.000 Özel Çekme Hakkını geçemez (TTK m. 1262). Ayrıca yolcunun bagajlarının zarar görmesi halinde taşıyanın sorumluluğu ise TTK m. 1263’te

¹³ Bagaj kavramı, yolcunun onunla beraber taşınan eşya ve nakil vasıtasını ifade eder. TTK m. 1250: “(1) Canlı hayvanlar ve bir navlun sözleşmesine dayanılarak taşınan eşya ile araçlar dışında, taşıyan tarafından, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi gereğince taşınan eşya ve araçlar, bagaj kapsamındadır.

(2) Yolcunun kamarası içinde veya başka bir şekilde kendi zilyetliğinde, hâkimiyetinde ya da gözetiminde bulundurduğu eşya, onun kabin bagajıdır. 1258 ve 1263 üncü maddelerin uygulaması hariç olmak üzere, yolcunun aracında bulundurduğu bagajı da kabin bagajı sayılır.

(3) Aksi kararlaştırılmış olmadıkça, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi gereğince yolcunun gemiye getirdiği bagaj için taşıma ücretinden başka bir ücret istenemez”. Bagaj hakkında bilgi için bkz. ATAMER, s. 132.

¹⁴ Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde tarafların borç ve sorumlulukları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. CAN, s. 41-78; ILGIN, s. 237-248; Salih ÖNDER, *Denizde Yolcu Taşıma Sözleşmesinde Taşıyanın Sorumluluğunun Sınırı*, Ankara Barosu Dergisi, 2011/4, s. 215- 233; TAŞKIN, s. 69 vd.

¹⁵ Özel Çekme Hakkı, 1969 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından, uluslararası rezervlerin desteklenmesi için yaratılan bir hesap birimidir. Güncel veriler için bkz. www.tcmb.gov.tr.

ayrıntılı olarak düzenlenmiştir¹⁶. Taşıyanın deniz yoluyla taşıma sözleşmesinden doğan bütün alacakları için Medeni Kanununun 950-953 maddeleri uyarınca hapis hakkı tanınmaktadır¹⁷.

1974 Tarihli Denizde Yolcu ve Bagajların Taşınmasına Dair Atina Konvansiyonu

A. Genel Olarak

Denizde yolcu taşımalarının önemi sebebiyle, milletlerarası alanda da düzenlenme yapılmak için harekete geçilmiş, bu konuda önce Denizde Yolcu Taşımaya Dair 1961 tarihli Brüksel Konvansiyonu, sonra da onu tamamlamak üzere Denizde Bagaj Taşımalarına ilişkin 1967 tarihli Brüksel Konvansiyonu düzenlenmiştir¹⁸. Daha sonra bu iki Konvansiyonun birbirleri ile yakın ilişkileri sebebiyle tek bir metin haline getirilmesi çalışmaları sonucunda 13 Aralık 1974'te Denizde Yolcu ve Bagajların Taşınmasına Dair 1974 Atina Konvansiyonu kabul edilmiştir. Bu sözleşme 28 Nisan 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁹.

Yolcuların hem ölüm ve yaralanmalarından; hem onların bagajının zıyaından veya hasarından doğan zararlara ilişkin sorumluluğu düzenleyen hükümler içeren 1974 Atina Konvansiyonu uyarınca getirilen temel prensip, bir yolcunun ölümü veya yaralanması sonucunda doğan zararlar ile bagajların uğradığı hasar ve ziyadan, zararı meydana getiren olay taşıma sırasında meydana gelmiş ve taşıyanın adamlarının veya vekillerinin görevlerini yaptıkları sıradaki kusurlarından doğmuş olması halinde taşıyanın meydana gelen zararlardan sorumlu tutulmasıdır. Taşıyanın, zararı doğuran olaya ilişkin taşıyanın kastı yoksa ya da taşıyan böyle bir zarara yol açacağını bilerek ihmalkar davranmamışsa sorumluluğunu her bir zarar türü için belli miktarla sınırlama hakkı bulunmaktadır²⁰.

¹⁶ “**MADDE 1263-** (1) *Kabin bagajının uğradığı ziya veya hasardan dolayı taşıyanın sorumluluğu, hiçbir hâlde, her taşıma için yolcu başına 2.250 Özel Çekme Hakkını aşamaz.*

(2) *Araçlar ve içlerinde veya üzerlerinde taşınan her çeşit bagajın uğradığı ziya ve hasardan dolayı taşıyanın sorumluluğu, hiçbir hâlde, her taşıma için araç başına 12.700 Özel Çekme Hakkını aşamaz.*

(3) *Birinci ve ikinci fıkralarda belirtilenler dışındaki bagajın zıyaı veya hasarından dolayı taşıyanın sorumluluğu, hiçbir hâlde, her taşıma için yolcu başına 3.375 Özel Çekme Hakkını aşamaz.*

(4) *Taşıyan ve yolcu, taşıyanın sorumluluğuna, zararın tamamından indirilmek üzere aracın uğrayacağı ziya veya hasar için 330 Özel Çekme Hakkı, diğer bagajın uğrayacağı ziya veya hasar için de yolcu başına 149 Özel Çekme Hakkını aşmayacak bir muafiyetin uygulanması hususunda anlaşabilirler”.*

¹⁷ TTK gerekçe metni için bkz. <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1138.pdf>.

¹⁸ Kerim ATAMER/Cüneyt SÜZEL, *Yeni Deniz Ticaret Hukuku'nun Kaynakları*, Cilt I, İstanbul, 2013, s. 247 vd. 1961 tarihli Brüksel Konvansiyonu hakkında bilgi için bkz. Rayegân KENDER, *Deniz yolu İle Yolcu Taşınmasına Dair Kaidelerin Enternasyonel Hukukta Birleştirilmesi (29 Nisan 1961 Tarihli Brüksel Konvansiyonu)*, İÜHFİM, C. XXVIII, S. 3-4, s. 713-750.

¹⁹ <http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/Athens-Convention-relating-to-the-Carriage-of-Passengers-and-their-Luggage-by-Sea-%28PAL%29.aspx>.

²⁰ TAŞKIN, s. 69 vd.

Taşıyanın sorumluluğu sınırlama hakkı Atina Konvansiyonunun en önemli özelliğidir. Sözleşme hükümlerine göre ödenecek olan tazminatın miktarı, istisnai bazı haller hariç, her bir zarar için tayin edilmiş belli bir miktardan ibarettir.

Atina Konvansiyonu ile ayrıca “*fiili taşıyan*” kavramına yer verilmiş, yolcuların ölüm ve yaralanmadan doğan zararların karşılanacağı kabul edilirken, gecikmeden doğan zararlar sözleşme kapsamı dışında kalmıştır. Atina Konvansiyonu kusur karinesine dayanan bir sorumluluk sistemi getirirken, kusur ve ihmalin hangi şartlarda mevcut sayılacağı tespit edilmiş ve bunun dışında kusur ve ihmalin ispatı külfeti davacıya yüklenmiştir²¹. El bagajı dışında kalan bagajlar için yolculara nazaran daha fazla himaye sağlanmış, el bagajı için sorumluluk yolculara karşı sorumluluk ile aynı sisteme bağlanmıştır. Yolculara karşı olan sorumluluğun eşyaya karşı olandan daha hafif olmasının nedeni yolcunun devamlı surette hareket imkânına sahip olması nedeniyle ona karşı özen mükellefiyetlerinin ifasının çok daha zor olduğu şeklinde açıklanmıştır²². Fiili taşıyan yolcu taşıma mukavelesinde taraf olmadığı halde Konvansiyon hükmü ile akdi sorumluluğa tabi tutulmuştur. Böylece yolcuya karşı iki muhatap gösterilmiştir (m. 4).

Atina Konvansiyonu m. 16’da bildirim ve zamanaşımı hususları da düzenlenmiştir. Konvansiyona göre, yolcunun ölümü ve yaralanması veya bagajının ziyaa ve hasara uğraması hallerinde açılacak bütün tazminat davaları iki yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Ayrıca bu zamanaşımı süreleri zararın meydana gelmesinden önce taşıyanın yazılı kabulüyle ya da zararın meydana gelmesinden sonra taraflar arasında yapılacak bir yazılı anlaşma ile uzatılabileceği yönünde düzenleme mevcuttur. TTK m. 1270’te yer alan zamanaşımı ise, yine iki yıl olarak düzenlenmiş ayrıca Konvansiyonla benzer şekilde tarafların aralarında anlaşarak uzatabileceği öngörülmüştür. Ancak TTK m. 1270/1’de yolcunun ölümünden ve bedensel zararından doğan bütün tazminat talepleri için on yıllık zamanaşımı süresini üst sınır olarak kabul edilmiştir. Böylelikle mehz Konvansiyonda yer alan zamanaşımı maddesi ile TTK arasındaki uyum tam anlamıyla sağlanamamıştır.

²¹ ATAMER, s. 132.

²² ILGIN, s. 249.

B. 1974 Denizde Yolcu ve Bagajların Taşınmasına Dair Atina Konvansiyonu'nun 2002 Protokolü

28 Ekim - 1 Kasım 2002 tarihleri arasında Londra'da yapılan diplomatik konferanslar sonucunda Yolcuların ve Bagajların Deniz Yolu ile Taşınması Hakkındaki 1974 Atina Konvansiyonuna ilişkin 2002 Protokol²³ kabul edilmiştir. Bu Protokol, Avrupa Birliği (AB) Komisyonu tarafından da dikkatle izlenmiştir. Protokolün getirmiş olduğu evrensel standartlar nedeniyle, 23.11.2005 tarihinde AB Komisyonu tarafından “Deniz Ulaşımı Güvenliği” adında Üçüncü Paketi ilan edilmiştir. Söz konusu pakete göre, AB üyesi devletler, iç hukuklarını 2002 Protokolü ile uyumlaştıracaklardır.

2002 Protokolünün giriş kısmında 1990 Protokolünün yürürlüğe girmemiş olduğuna da işaret edilmiştir²⁴. 1990 Protokolünde öngörülen sorumluluk sınırlarını miktar itibarıyla da arttıran 2002 Protokolünün 15. maddesinin üçüncü fıkrasında, 1974 Atina Konvansiyonunun bundan sonra 2002 tarihli Yolcuların ve Bagajının Deniz Yolu ile Taşınmasına ilişkin Atina Konvansiyonu olarak anılacağı belirtilmiştir²⁵. Buna göre, 2002 Protokolünün yürürlüğe girmesini müteakip 1974 tarihli Atina Konvansiyonu, 2002 tarihli Atina Protokolü olarak değişmiştir²⁶.

2002 tarihli Atina Protokolü ile getirilen en önemli düzenleme zorunlu sigortaya ilişkin 5. maddedir. Buna göre; Atine Konvansiyonunun 4. maddesine göre yolcunun ölümü veya yaralanması halinde taşıyanın sınırlı sorumluluğunu teminat altına alan sorumluluk sigortasının veya banka teminat mektubunun bulunması şartı getirilmektedir²⁷.

Protokole göre; taşıyan, zarara sebep olan olayın savaş, iç savaş, isyan veya olağanüstü, kaçınılmaz veya önlenemez afet sonucunda veya üçüncü şahısların ihmal veya kusuru ile meydana geldiğini ispat ederse sorumluluktan kurtulur.

²³ Yolcuların ve Bagajların Deniz Yolu ile Taşınması Hakkındaki 1974 Atina Konvansiyonu'na ilişkin 2002 Protokol Protokolü metni için bkz. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/261628/Misc.6.2013_Prot_2002_Athens_8760.pdf.

²⁴ 1990 Protokolünde yolcunun ölümü ve yaralanması durumunda taşıyanın sorumluluk sınırı yeniden düzenlenmiştir. Ancak bu protokol hiç yürürlüğe girmemiştir.

²⁵ ATAMER/SÜZEL, s. 248.

²⁶ 1974 tarihli Atina Sözleşmesi ile 2002 Protokolüne taraf ülkeler hakkında bkz. <http://www.imo.org/en/About/Conventions/StatusOfConventions/Documents/Status%20-%202016.docx.pdf>.

²⁷ Buna göre; mali teminat sertifikaları, Protokolün ekinde yer alan örnek form şeklinde hazırlanmalı ve 1) geminin adı, çağrı numarası veya harfleri ve sicil limanı, 2) taşımanın tümünü veya bir kısmını icra eden fiili taşıyanın adı ve is merkezi adresi, 3) geminin IMO kayıt numarası, 4) teminatın şekli ve süresi, 5) teminatı veren finansal kuruluşun veya sigortacının adı ve is merkezi adresi ve is yeri adresi, 6) sigorta veya mali teminat süresinden daha uzun bir süre olmayacak şekilde düzenlenen sertifikanın geçerlilik süresini içermektedir.

2002 Protokolünün 6. maddesi ise Atina Konvansiyonunun 7. maddesinde düzenlenen sorumluluğun sınırlarını değiştirmektedir. Buna göre; meydana gelen zararın 4. maddede düzenlenen bu sorumluluk sınırını geçmesi halinde ise 2002 Protokolünün 6. maddesi gereğince taşıyanın sorumluluğu her yolcu ve taşıma başına 400.000 ÖÇH' ye kadar çıkabilir.

Atina Konvansiyonunun 7. maddesini değiştiren 2002 Protokolünün 6. maddesine göre sözleşen devlet sorumluluk sınırını, Protokol gereğince düzenlenen yolcunun ölümü veya yaralanmasından doğan sorumluluk sınırından az olmamak şartı ile kendi milli kanunları gereğince belirleyebilir (Out-Put klozu)²⁸. Sözleşmeye taraf devletler eğer bu hakkını kullanacak ise International Maritime Organization (IMO) Genel Sekreteri'ne kabul edilen sorumluluk sınırını veya sorumluluk sınırı bulunmadığını bildirmekle mükelleftir (2002 Protokolü madde 4bis).

Türkiye konuya ilişkin uluslararası sözleşmelere henüz taraf değildir. Halen TBMM gündeminde yer alan 2002 Protokolünün kabulüne dair kanun tasarısı hakkında Dış İşleri Komisyon Raporu (Rapor) uygun görüşünü 26.01.2016'da sunmuştur²⁹.

Raporda vurgulandığı üzere, 2002 Protokolü uluslararası taşıma yapılması halinde uygulanmaktadır. Buna göre, deniz yolu ile yolcu ve bagajlarını taşıma sözleşmenin hareket yeri bir devlette, varma yeri başka bir devlette ise veya hareket yeri ve varma yerinin aynı devlet olmasına karşılık, gemi başka bir devlet limanına fiilen uğramasa dahi bu sefer uluslararası taşıma niteliği taşımaktadır. Deniz yolu ile yolcu ve bagajlarını taşımanın uluslararası taşıma niteliğinden başka 2002 Protokolüne taraf devlet bayrağı taşıması, böyle bir devletin siciline kayıtlı olması, söz konusu taşıma sözleşmenin taraf devlette yapılmış olması, geminin hareket veya varma yerinin taraf devlet olması gerekmektedir³⁰.

Protokol, Türkiye tarafından kabul edildikten sonra uluslararası nitelik taşıyan deniz yolu ile yolcu ve bagajlarının taşınmasında aşağıdaki şartlar çerçevesinde uygulama alanı bulacaktır:

- (1) Deniz yolu ile yolcu ve bagajlarını taşıma sözleşmenin ifa edileceği gemi, Türk Bayrağı çekme hakkından yararlanmış, Milli Gemi Siciline (MGS) ve Türk Uluslararası Gemi Siciline (TUGS) tescil edilmiş olmalıdır.

²⁸ Didem ALGANTÜRK, *Yolcuların ve Bagajların Deniz Yolu ile Taşınması Hakkında 1974 Atina Konvansiyonu'na 2002 Protokolü ile Getirilen Temel Değişiklikler*, AÜEHFD, C. VII, S. 1-2, Haziran 2003, s. 585; ÖNDER, s. 1541.

²⁹ Dış İşleri Komisyon Raporu için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=192926. 28.10.2016. E.T.

³⁰ Dış İşleri Komisyon Raporu, s. 23.

- (2) Deniz yolu ile yolcu ve bagajlarını taşıma sözleşmesi, Türkiye’de veya diğer taraf devlette imzalanmış olmalı; sözleşmeyi ifa edecek geminin hareket yeri veya varma yeri Türkiye veya diğer taraf devlet olmalıdır.

TTK hükümlerinin 2002 Protokolüne paralel olarak uygulanması, yolcuların ve bagajlarının taşınması konusunda uluslararası hukuk ile uyum sağlanması ve milli menfaatlerimiz bakımından ilgili TTK hükümlerinin uluslararası hukuk çerçevesinde ileri sürülebilmesi için 2002 Protokolüne taraf olunmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir³¹.

III. Yabancılık Unsuru Taşıyan Deniz Yoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmesinden Doğan Uyuşmazlıklarda Uygulanacak Hukuk

A. Genel Olarak

Milletlerarası özel hukukta deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden bahsedebilmek için öncelikle yabancı unsurlu bir sözleşme olması gerekmektedir. Yabancı unsurlara sözleşmelerde kişi ve yer olarak farklı kategorilerde karşılaşılmaktadır³². Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde yabancı unsur; taşıyan ya da yolcunun yabancı olması, sözleşmenin yapıldığı yerin ya da ifa yerinin Türkiye dışında bir ülkede olması halidir. Örneğin, taraflardan birinin yabancı ülke vatandaşı olabileceği gibi, tarafları Türk olan bir sözleşmede ifa yerinin yabancı ülke sınırlarında olması da uyuşmazlığın çözümü için MÖHUK’ a başvurulacağının göstergesidir.

Yabancı unsurlu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesine uygulanacak hukuk konusu MÖHUK’ ta ayrıca düzenlenmemiştir. Bu nedenle deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukukun belirlenmesi MÖHUK m. 24 ve MÖHUK m. 26’ ya göre belirlenecektir. Uygulanacak hukukun tespitinde öncelikle deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinin paket tur kapsamında olup olmadığı araştırılmalıdır. Şayet sözleşme, taraflar arasındaki paket tur sözleşmesi kapsamında değilse uygulanacak hukuk MÖHUK m. 24’e göre belirlenecektir. Öte yandan sözleşme paket tur sözleşmesinin kapsamına dahil ise

³¹ Dış İşleri Komisyon Raporu, s. 5.

³² Yabancılık unsuru için bkz. Aysel ÇELİKEL/B. Bahadır ERDEM, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14. Bası, İstanbul 2016, s. 8; Ergin NOMER, *Devletler Hususi Hukuku*, 21. Bası, İstanbul, 2015, s. 5; Cemal ŞANLI/Emre ESEN/İnci ATAMAN FİGANMEŞE, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 4. Bası, İstanbul, 2016, s. 251; Gülören TEKİNALP/ Ayfer UYANIK ÇAVUŞOĞLU, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 12. Bası, İstanbul, 2016, s. 275; Hatice ÖZDEMİR, *MÖHUK Kapsamına Giren Sözleşmelerin Tespiti Bağlamında Yabancılık Unsuru Taşıyan Sözleşme ve Uluslararası Sözleşme Kavramları*, İstanbul Barosu Dergisi, C. 73, S. 10-11-12, 1999, s. 927; Rona AYBAY/ Esra DARDAĞAN, *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı)*, 2. Baskı, İstanbul, 2008, s. 249; Vahit DOĞAN, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 4. Baskı, Ankara, 2016, s. 5.

uygulanacak hukuk tespitinde MÖHUK m. 26'ya başvurulacaktır. Çalışmamızın devamında her iki durum açısından değerlendirme mevcuttur.

B. Paket Tur Sözleşmesi Niteliğinde Olmayan Deniz Yoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmesine Uygulanacak Hukuk

1. Subjektif Bağlama Kuralı

Taraflar yabancılık unsuru taşıyan deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmelerinde diledikleri zaman, sözleşme ile herhangi bir bağlantı olmasına gerek olmaksızın hukuk seçimini yapabilirler. Taraf iradelerine tanınan üstünlük ve irade serbestisi prensibi ile taraflar diledikleri hukuku seçmekte serbesttirler³³. MÖHUK m. 24 yabancılık unsuru taşıyan sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda taraflara uygulanacak hukuku belirlemeleri bakımından irade serbestisi tanınmış, açık ve örtülü hukuk seçimine izin vermiştir.

MÖHUK m. 24/1'e göre, taraflar sözleşmeden doğan borç ilişkileri hakkında hukuk seçimi yapabilirler. Bu hukuk Türk hukuku olabileceği gibi yabancı bir ülke hukuku da olabilir. Hukuk seçimi, bir ülkenin mevzuatının tamamını ifade etmektedir. Tarafların aralarında anlaşarak belirledikleri hukuk, emredici, yedek ve tamamlayıcı olan tüm yönleriyle uyuşmazlığa uygulanır³⁴. Sözleşmenin belirli kısımlarında farklı ülke hukuklarının seçilmesi mümkünken kısımlara ayırmadan birden fazla hukuk seçilmesi mümkün değildir³⁵.

Seçilen hukuk ile anlaşılması gereken, maddî hukuk hükümlerinin uygulanmasıdır. Uygulanacak hukukun kanunlar ihtilâfi kuralları dikkate alınmaz. Ancak, taraflar aralarında anlaşarak, seçtikleri hukukun kanunlar ihtilâfi kurallarının uygulanacağını kararlaştırabilirler (MÖHUK m. 2/4).

Yabancılık unsuru taşıyan sözleşmeden doğan borç ilişkilerine, tarafların açık olarak seçtiği hukuk uygulanır. Taraflar sözleşmeye uygulanacak hukuku açık olarak asıl sözleşmede

³³ AYBAY/DARDAĞAN, s. 249; ÇELİKEL/ERDEM, s. 327; DOĞAN, s. 362; NOMER, s. 314; ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 252; TEKİNALP/UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 277.

³⁴ İç hukukta sözleşme serbestisi yalnızca iç hukukun emredici kuralları dışında taraflara özgür irade tanırken, milletlerarası özel hukukta sözleşme serbestisi, tarafların hukuk seçimi ile emredici, yedek, ve tamamlayıcı hükümlerin uygulanması konusunda serbestlik tanımaktadır, bkz. DOĞAN, s. 362 vd; TEKİNALP/UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 277; Cemal ŞANLI, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlık Çözüm Yolları*, 6. Bası, İstanbul, 2016, s. 42 vd.

³⁵ Kısmî hukuk seçimi taraflarca açıkça ve sözleşmenin bölünebilen kısımları hakkında yapılabilir. Tarafların bir sözleşmeyi birden fazla bölümlere ayırarak birden fazla hukuk seçimi yapma olanaklarının yanında, sadece belirledikleri bir kısımda tek hukuk seçimi yapma olanakları da vardır, bkz. AYBAY/DARDAĞAN, s. 215; ÇELİKEL/ERDEM, s. 343; DOĞAN, s. 371; Zeynep Derya TARMAN, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) Uyarınca Yabancılık Unsuru Taşıyan Akdi Borç İlişkilerinde Hukuk Seçimi*, BATİDER, 2010, C. XXVI, S. 1, s. 151.

veya asıl sözleşmeden bağımsız başka bir sözleşmede veya mahkeme önünde açıkça belirlemişlerse, buna açık hukuk seçimi denir³⁶. Diğer bir ifadeyle, açık hukuk seçimi yoruma ihtiyaç duyulmayan hukuk seçimidir. Açık hukuk seçimi, tarafların hukuk seçiminde net olarak uygulanacak hukuku belirlemeleridir³⁷.

Sözleşmelere uygulanacak hukuk hakkında tarafların hukuk seçiminin MÖHUK m. 24/2’de sözleşme hükümlerinden ve durumun şartlarından tereddüt oluşturmayacak şekilde anlaşılabilen hukuk seçiminin de geçerli olduğu düzenlenmiştir. Örtülü hukuk seçimi, tarafların karşılıklı birbirine uygun irade açıklamasından tereddüde yer vermeyecek şekilde iki tarafça da sözleşmeye tek ve aynı hukukun uygulanmasının istendiği sonucun çıkarılabilmesidir³⁸. Örtülü hukuk seçiminde açık hukuk seçiminde olduğu gibi hangi hukukun uygulanacağı açıkça belirtilmediğinden bir takım emarelerle ortaya çıkarılması gerekmektedir. Örtülü hukuk seçimi de sözleşmeden önce yapılabileceği gibi, sonradan da yapılabilir. Örtülü hukuk seçiminin tespitinde tarafların iradeleri objektif olarak irdelenmelidir. Taraflarca rastgele yapılan bir davranış hukuk seçimine dayanak oluşturmaz. Ortaya çıkan durumlar tereddüt içermeksizin hukuk seçimini işaret etmelidir³⁹. Taraflar hukuk seçimi konusunda görüşmeler yapmış fakat uygulanacak hukuk konusunda bir anlaşmaya varmamışlarsa dahi, ne kadar güçlü emareler olsa da hukuk seçiminin varlığından söz edilemez. Buna rağmen uyuşmazlığın meydana gelmesinden sonra şayet güçlü emareler oluşmuşsa zımnî hukuk seçiminden söz edilebilir. Sözleşmede örtülü hukuk seçimi yapılmış olmasından bahsedilebilmesi için, birden fazla emarenin bir arada bulunması ve birbirini destekler şekilde olması gerekmektedir. Tarafların yalnızca yetkili mahkemeyi seçmeleri, kullanılan dil, sözleşmede belirtilen ve belli bir hukuk düzenine ait olan kavramlar, edimin

³⁶ Arzu ALİBABA, *Milletlerarası Sözleşmelerde Hukuk Seçimi* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005, s. 68; Aslı, BAYATA CANYAŞ, *AB ve Türk Hukuku Uyarınca Sözleşmeye Uygulanacak Hukuka İlişkin Genel Kural*, Ankara, 2012, s. 52 (Genel Kural).

³⁷ DOĞAN, s. 365; NOMER, s. 317; TEKİNALP/UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 281; Bilgin TİRYAKİOĞLU, *Taşınır Mallara İlişkin Milletlerarası Unsurlu Satım Akitlerine Uygulanacak Hukuk*, Ankara, 1996, s. 27.

³⁸ İlyas ARSLAN, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Uyarınca Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Zımnî Hukuk Seçimi*, MHB, C. 33, S. 2, Y. 2013, s. 10; Aslı BAYATA CANYAŞ, *Roma I Tüzüğü ve Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Uyarınca Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Örtülü Hukuk Seçimi*, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, 2011, s. 112; Yalçın ÇAKALIR, *Sözleşmeye Uygulanacak Yasanın Belirlenmesinde Varsayılan İrade ve Örtülü İradenin Rolü*, Prof. Dr. Ernst E. Hisch’in Hatırasına Armağan, Ankara, 1986, s. 487-496; Gülören TEKİNALP, *Akdi İlişkide Uygulanacak Hukuk- MÖHUK m. 24 ve Zımnî Hukuk Seçimi*, MHB, C. 5, S.1, Y. 1985, s. 28-31.

³⁹ AYBAY/DARDAĞAN, s. 252; ERDEM, B. Bahadır, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’da Düzenlenen Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Uygulanacak Olan Hukuk*, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dr. Nüsret-Semahat Arsel Uluslararası Ticaret Hukuku Araştırmaları Merkezi Konferans Yayınları Serisi-2, Avrupa’da Devletler Özel Hukuku ve Yeni Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un Akitler ve Ticaret Hukukuna İlişkin Hükümleri, İstanbul, 2010, s. 100.

yabancı para ile ifa edilmesi, ifa yeri, tarafların vatandaşlıkları veya ortak mutad meskeni⁴⁰ gibi emarelerin hiç biri tek başına örtülü hukuk seçimi anlamına gelmemektedir. Örtülü hukuk seçimi bu ve benzeri güçlü birden fazla emarenin bir araya gelmesi ile mümkündür⁴¹. Kanun koyucunun m. 24'te “*tereddüte yer vermeyecek*” ifadesini kullanması örtülü hukuk seçiminin tespitini zorlaştırmak amacıdır⁴².

Taraflar sözleşmeye uygulanacak hukuku, sözleşme kuruluşu esnasında sözleşme kurulduktan sonra veya yargılama aşamasında seçmekte serbesttirler (MÖHUK m. 24/3). Ayrıca taraflar kararlaştırmış oldukları hukuku sonradan değiştirme imkanına da sahiptir. Tarafların diledikleri zaman hukuk seçimi yapabilmeleri irade serbestisi prensibinin bir görünümüdür⁴³.

Tarafların sonradan seçtikleri veya değiştirdikleri hukuk, kural olarak geriye etkilidir⁴⁴. Ancak taraflar aralarında anlaşarak *ex-nunc* (ileriye) veya *ex-tunc* (geçmişe) etkili olabileceğini kararlaştırabilirler⁴⁵. Ancak sonradan yapılan hukuk seçimi veya hukuk seçimi değişikliği üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak kaydıyla geriye etkili olarak geçerlidir

⁴⁰ *Mutad mesken* kavramının milletlerarası alanda kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Yabancı doktrin ve mahkeme uygulamasında bu nedenle mutad meskenin hukuki bir kavram olmadığı, sadece bir vakiyadan ibaret olduğu kabul edilmektedir. Mutad meskenin *ikametgah* kavramının aksine hukuki bir kavram sayılmaması, onun ikametgaha tercih edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Böylece ikametgah kavramının getirdiği vasıflandırma problemleri mutad mesken için asgariye dönüşmektedir. Kişinin bir mahalde uzun süre oturmak kastıyla hareket etmesinde veya böyle bir kastı olmasa dahi belirli bir mahalde uzun süre devam eden oturma halinde orayı mutad mesken olarak kullandığı kabul edilebilir. Mutad mesken kavramının hangi hukuka göre belirleneceği konusuna bakıldığında bazı uluslararası sözleşmelerde konuyla ilgili bir hükmün düzenlendiği görülmektedir. Örneğin 1955 tarihli Avrupa İkamet Sözleşmesine Ek Protokole göre, mutad mesken “ilgilinin milli hukukuna göre” tespit edilecektir. Mutad mesken kavramı yukarıda da açıklandığı üzere; hukuki bir kavram olmayıp, içinde birçok kavramı barındıran bir terimdir. Dolayısıyla MÖHUK md. 41’de belirtilen “sakin olunan yer mahkemesi” yetki kuralı zaten mutad mesken kavramı içerisinde erimektedir. *Sakin olunan yer* kavramı kişinin yerleşme niyeti olmaksızın ve süreklilik arz etmeksizin yer ile olan ilişkisini ifade eder. Mutad mesken kavramı ise bu kavramı da kapsayacak şekilde genel olarak kişinin gerçek hayat ilişkilerinin sürdüğü, kişinin fiilen oturduğu ve oturmak isteği ve iradesinde olduğu yer olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla *sakin olunan yer* kavramının mutad mesken kavramı içerisinde eridiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Mutad mesken kavramı devletler özel hukukunda ikametgahın tespitinin yarattığı sorunları ortadan kaldırmak için ortaya atılmış bir kavramdır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E.2007/2-331 K.2007/332 sayılı 6.6.2007 tarihli kararında, MK md. 168 ve HUMK md. 9/III anlamında yetkili mahkemenin belirlenmesinde kullanılan ikametgah kavramının anlamına ilişkin olarak “*Yerleşim yeri kendine özgü hukuki bir kavramdır. Kanun koyucu isteseydi bunun yerine mutad mesken, sakın olunan yer, oturlan yer gibi yerlerde dava açılmasına izin verirdi.*” ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadelerden Yargıtay’ın bu kavramlar arasında fark gördüğü sonucuna varmak mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. İlyas ARSLAN, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, İstanbul, 2014, s. 69 vd; Gülin GÜNGÖR, *Tüketicinin Mutad Mesken Hukuku*, AÜHFD, 2008, C.57, S.2, s.115-132; Işıl ÖZKAN, *Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi*, Ankara, 2003 s. 29 vd.

⁴¹ NOMER, s. 320.

⁴² NOMER, s. 318.

⁴³ ÇELİKEL/ERDEM, s. 329; DOĞAN, s. 371.

⁴⁴ TARMAN, s. 150; TEKİNALP/UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 280.

⁴⁵ NOMER, s. 321.

(MÖHUK m. 24/3). Hukuk seçiminin asıl sözleşmeden önce yapılması da mümkündür. Çünkü hukuk seçimi sözleşmesi ile asıl sözleşme birbirinden bağımsızdır⁴⁶.

Sözleşmeye uygulanacak hukuk seçiminin şekli konusunda MÖHUK' ta bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Bu nedenle şekil konusunda uygulanacak hukuk MÖHUK m. 7'ye göre çözümlenmelidir⁴⁷. Hukuk seçiminin şekli, bu sözleşmenin yapıldığı yer (locus regit actum) veya sözleşmenin esasına uygulanacak hukuka (lex causea) göre belirlenmelidir. Hukuk seçiminin şekline uygulanacak hukuk olarak, işlemin düzenlendiği yer hukukunun uygulanması hâlinde, hukuk seçimi sözleşmesi nerede yapılmışsa o ülke hukuku uygulanacaktır⁴⁸.

Buna göre, paket tur sözleşmesi kapsamında bulunmayan deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesine uygulanacak hukuk hakkında MÖHUK m. 24 uygulanırken öncelikle tarafların seçmiş oldukları hukuk olup olmadığı araştırılır. Şayet taraflar aralarında geçerli bir hukuk seçimi sözleşmesi yapmışlar ise deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda seçilen hukuk uygulanır.

2. Objektif Bağlama Kuralı

Sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde tarafların hukuk seçimi yapmaması hâlinde uygulanacak hukuk objektif bağlama kuralı ile belirlenir. Türk hukukunda MÖHUK m. 24/4 hükmü, sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde objektif bağlama kuralını düzenlemektedir. Maddede, tarafların hukuk seçimi yapmamaları durumunda sözleşmeden doğan ilişkiye en sıkı ilişkili hukukun uygulanacağı, en sıkı ilişkili hukuk olarak ise karakteristik edim borçlusunun mutad meskeni, ticari ya da mesleki faaliyet olduğunda işyeri, işyeri bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, birden fazla işyerinin varlığında, en sıkı ilişkili işyeri hukukunun uygulanacağı düzenlenmiştir. MÖHUK m. 24/4 son cümleye göre ise sözleşme ile daha sıkı ilişki içinde olan bir hukuk var ise o hukukun uygulanacağı belirtilmektedir.

En sıkı ilişkili hukuk, sözleşme ile hukuk arasındaki ağırlıklı bağlantı oluşturan hukuktur⁴⁹. Objektif bağlama kuralı olarak en sıkı ilişkili hukukun hangi hukuk olduğunun tespiti

⁴⁶ TARMAN, s. 150.

⁴⁷ Temel DOĞANGÜN, Temel, *Türk Hukukunda Yabancı Unsurlu Hukukî İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk*, Ankara, 1996, s. 86; GÜNGÖR, Gülin, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, Ankara, 2000, s. 128.

⁴⁸ BAYATA CANYAŞ, Genel Kural, s. 87.

⁴⁹ Mülga MÖHUK m. 24'te yer alan objektif bağlama kuralı olan en sıkı ilişkili hukuk belirlenirken sözleşme ile hukuk arasındaki bağlantının nasıl kurulacağı konusu net değildir. Buna göre sözleşme ile kurulabilecek

bakımından MÖHUK m. 24/4'te karakteristik edim karinesi getirilmiştir. Buna göre, sözleşmeye uygulanacak hukukun objektif bağlama kuralı ile tespitinde karakteristik edim borçlusunun mutad meskeni/ işyeri/ yerleşim yeri dikkate alınmaktadır.

Karakteristik edim; borç ilişkisinin önemli noktasını işaret eden, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde sözleşmeyi karakterize edip borç ilişkisinde rizikolu olduğu kabul edilen edimdir⁵⁰. Bir borcu diğerinden ayıran ölçüt, işlemi karakterize eden edim tarafından belirlenir. Karakteristik edim kavramı, en sıkı ilişkili hukuku belirlemek amacıyla kullanılan bir adi karinedir⁵¹. Tam iki tarafa borç yükleyen ve taraflardan birinin ediminin para olduğu sözleşmelerde karakteristik edim paranın karşılığında yerine getirilen edim olarak karşımıza çıkar⁵². Bir hakkın veya şeyin kullanımına ilişkin sözleşmelerde kullandırmanın edimi karakteristik edimdir⁵³.

Karakteristik edim bazı sözleşme tipleri açısından; satım sözleşmelerinde satıcının, taşıma sözleşmelerinde taşıyanın, kefalet sözleşmelerinde kefilin, garanti sözleşmelerinde garanti edendedir⁵⁴. Görüldüğü gibi karakteristik edim genellikle sözleşmeye ismini veren edimdir. Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmeleri nitelik olarak yolcunun asli ediminin ücret ödeme; sözleşmenin diğer tarafının asli ediminin yolcu taşıma olduğu sözleşmelerdir. Bu nedenle yolcu taşıma sözleşmelerinde karakteristik edimin taşıma borcu ve karakteristik edim borçlusunun da taşıyan olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kanaatimizce deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde karakteristik edim, taşıyanın edimidir.

Yabancılık unsuru taşıyan ve paket tur sözleşmesi niteliğinde olmayan deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda tarafların hukuk seçimi yapmamaları hâlinde

bağlantılar, borçların ifa yeri, sözleşme görüşmelerinin yapıldığı yer, tarafların vatandaşlığı, ikametgâhı, mutad meskeni, iş yeri, sözleşmenin dili, yetki sözleşmesi, kararlaştırılan para birimi, sözleşme konusu olan şeylerin bulunduğu yer, taraflar arasında daha önce yapılmış sözleşmelerde seçilen hukuk, en sıkı ilişkinin tespitinde kullanılan bir takım ölçütlerdi, bkz. Gülin GÜNGÖR, *Temel Milletlerarası Özel Hukuk Metinlerinin Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Konusunda Yakınlık Yaklaşımı*, Ankara, 2007, s. 211.

⁵⁰ Ziya AKINCI, *Tarafların Yetkili Hukuku Belirlememeleri Durumunda Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk*, Ankara, 1992, s. 31; ÇELİKEL/ERDEM, s. 332; TEKİNALP/ UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 287; NOMER, s. 324; ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 271. Karakteristik edim, bir sözleşmeye damgasını vuran edimdir, bkz. Sibel ÖZEL, *Sözleşmesel İlişkide MÖHUK m. 24/II'de Öngörülen Objektif Bağlama Kuralının Mukayeseli Hukuk Açısından Değerlendirilmesi*, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, MHB, C. 22, S. 2, 2002, s. 582. ULUOCAK, karakteristik edimi; üstün niteliği haiz olan edim olarak tanımlamıştır, bkz. Nihal ULUOCAK, *Kanunlar İhtilafı (Yasama Yetkisi Kuralları)*, İstanbul, 1971 s. 146.

⁵¹ ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 270; NOMER, s. 324; Hatice ÖZDEMİR KOCASAKAL, *Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanın Kuralları*, MHB, Yıl: 30 Sayı 1-2, 2010, s. 55.

⁵² ÖZEL, s. 583.

⁵³ NOMER, s. 326.

⁵⁴ AKINCI, s. 47; Gülin GÜNGÖR, *The Principle of Proximity in Contractual Obligations: The New Turkish Law on Private International Law and International Civil Procedure* Ankara Law Review, Vol. 5, No. 1, 2008, s. 11; ÇELİKEL/ERDEM, s. 347; NOMER, s. 326.

uygulanacak hukuk MÖHUK m. 24/4’te düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; taraflarca hukuk seçimi yapılmamışsa sözleşmeyle en sıkı ilişkili hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunu taşıyanın sözleşmenin kuruluşundaki mutad meskeni hukuku, ticari veya mesleki faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde taşıyanın işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, taşıyanın birden çok işyeri varsa söz konusu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesiyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak belirlenmelidir. Ancak halin tüm şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukuk var ise sözleşmeye bu hukuk uygulanmalıdır (MÖHUK m. 24/4). Daha sıkı ilişkili hukukun varlığı ve bu hukukun hangi hukuk olduğu, sözleşmede yer alan bir takım hususların incelenmesi ile ortaya çıkmaktadır.

TTK m. 1247 vd hükümlerinde deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmeleri deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmeleri ticari nitelik taşıdığından uygulanacak hukukun objektif bağlama noktasına göre tespiti MÖHUK m. 24/+’te yer alan hükme göre taşıyanın işyeri hukukunun, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukukunun, birden fazla işyeri varsa en yakın ilişkili olduğu işyeri hukuku uygulanacaktır.

C. Paket Tur Sözleşmesi Niteliğinde Olan Deniz Yoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmesine Uygulanacak Hukuk

1. Genel Olarak

MÖHUK m. 26, tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuku tespit eden özel bir hükümdür. Yabancı unsurlu tüketici sözleşmelerinde uygulanacak hukuku düzenleyen 26. maddenin son fıkrasında bu maddenin kapsamına ilişkin bir düzenleme mevcuttur⁵⁵. Buna göre “*paket tur*” denilen konaklama ve yol masraflarının birlikte oluşturulduğu sözleşmelere de bu hüküm uygulanacaktır. Paket tur denilen seyahatler dışında kalan kişilerin taşınması ve turizm faaliyetleri bu hükmün kapsamı dışında kalmaktadır. Ayrıca tüketici sözleşmesinde hizmetin mutad mesken ülkesinden başka bir ülkede sunulması zorunlu olan hallerde de MÖHUK m. 26 değil, genel hüküm olan MÖHUK m. 24 uygulanır⁵⁶.

Çalışmamıza konu edilen sözleşme deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi olduğundan, bu sözleşmeler kimi zaman paket tur sözleşmesi kapsamında da karşımıza çıkabilmektedir. Sözleşmenin paket tur niteliğinde olması taraflar arasındaki uyuşmazlıklarda uygulanacak hukukun tespiti bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle çalışmamızın bu kısmında paket

⁵⁵ MÖHUK Madde 26/4: “*Bu madde, paket turlar hariç, taşıma sözleşmeleri ve tüketiciye hizmetin onun mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka bir ülkede sağlanması zorunlu olan sözleşmelere uygulanmaz.*”

⁵⁶ ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİĞANMEŞE, s. 272.

tur sözleşmesi ile tüketici sözleşmesi kavramlarıyla birlikte uygulanacak hukukun tespiti yer almaktadır.

2. Paket Tur Sözleşmesi Kavramı

Paket tur sözleşmeleri Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)⁵⁷ m. 5/1’de: “*Paket tur sözleşmesi, paket tur düzenleyicileri veya aracuları tarafından aşağıdaki hizmetlerden en az ikisinin birlikte, her şeyin dâhil olduğu fiyatla satıldığı veya satımının vaat edildiği ve hizmetin yirmi dört saatten uzun bir süreyi kapsadığı veya gecelik konaklamayı içerdiği sözleşmelerdir: a) Ulaştırma b) Konaklama c) Ulaştırma ve konaklama hizmetlerine bağlı olmayan başka turizm hizmetleri.*” şeklinde tanımlanmıştır⁵⁸. Paket tur sözleşmeleri ile ilgili olarak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından çıkarılmış Paket Tür Sözleşmeleri Yönetmeliği bulunmaktadır⁵⁹.

Paket tur sözleşmeleri atipik sözleşmelerdendir. Paket tur sözleşmelerinin karma sözleşmelerden mi olduğu kendine özgü sözleşmelerden mi olduğu konusunda doktrinde fikir birliği sağlanamamıştır⁶⁰. Kanaatimizce paket tur sözleşmeleri karma sözleşme olarak değerlendirilmelidir. Karma sözleşmeler kanunun çeşitli sözleşme tiplerinde düzenlediği unsurların, kanunun öngörmediği tarzda bir araya getirilmesiyle meydana gelirler⁶¹. Paket tur sözleşmeleri kapsamında; taşıma sözleşmesi (ulaştırma hizmeti), kira sözleşmesi (konaklama hizmeti), satış sözleşmesi (bedel ödeme) bulunmaktadır⁶².

Paket tur sözleşmesinin unsurları: edimlerin bütünlüğü unsuru, asli edimlerin birbiriyle birleşimi unsuru, ücret unsuru ve süre unsurudur⁶³. Edimlerin bütünlüğü unsuru için en az iki hizmetin bulunması ve bu hizmetlerin birbiriyle ilişkili olması gerekmektedir. Tanımdan yola çıkıldığında paket tur sözleşmesinin oluşması için ulaştırma ve konaklamaya ek olarak bunlara yardımcı sayılmayan en az iki hizmetin birlikte olması gerektiği gibi bir anlam

⁵⁷ 6502 sayılı, 07.11.2013 tarihli Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, RG Tarihi: 28.11.2013, RG Sayı: 28835.

⁵⁸ Paket tur sözleşmelerine ilişkin bu madde 13.06.1990 tarihli Paket Gezi, Paket Tatil ve Paket Turlara İlişkin 90/314/AET sayılı Konsey Yönergesi esas alınarak hazırlanmıştır.

⁵⁹ Paket Tür Sözleşmeleri Yönetmeliği RG Tarihi: 14.01.2015, RG Sayı: 29236.

⁶⁰ Paket tur sözleşmelerinin karma sözleşmeler ya da kendine özgü sözleşmelerden mi olduğu konusunda doktrinde yer alan görüşler için bkz. Gülşah VARDAR HAMAMCIOĞLU, *Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması*, İÜHFİM, C. LXVIII, S.1-2, s. 275-304.

⁶¹ Cevdet YAVUZ/ Faruk ACAR/ Burak ÖZEN, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 10.Baskı, İstanbul, 2014, s. 72.

⁶² Sezer ÇABRİ, *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, Ankara 2016, s. 831; Ömer ÖKSÜZ, *Tüketici Hukukunda Paket Tur Sözleşmeleri*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 19, S. 66, 2006, s. 334.

⁶³ Selin SERT, *6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Paket Tur Sözleşmeleri*, TAAD, Yıl:6, S. 22, Temmuz 2015, s. 222-226.

çıkılmaktadır. Ulaştırma veya konaklamanın mutlaka paket tur içinde olması gerektiği gibi bunlara yardımcı sayılmayan diğer turistik hizmetlerden en az birisinin yani toplam iki edimin paket tur hizmeti içinde olması gerekir.

3. Tüketici Sözleşmesi Kavramı

Tüketici sözleşmesi, MÖHUK m.26/1'de kısaca tanımlanmaya çalışılmıştır. Hükümde “*Meslekî veya ticarî olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri,*” ibaresine yer verilmiş ve sözleşmenin unsurları belirlenmiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, milletlerarası özel hukukta incelenmesi gereken tüketici sözleşmesinden bahsetmek için mutlaka yabancılık unsuru bulunması zorunludur. Bunun yanında taraflardan birinin tüketici olması gerekmektedir. Tüketici, TKHK’ nın 3/k maddesinde “*tüketici, ticari ve mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek ve tüzel kişi*” şeklinde tanımlanmıştır⁶⁴. Tüketici mesleki amaçla ya da ticari kazanç gütmeyen, diğer bir deyişle, kendi kişisel kullanımı veya yakınlarını kişisel kullanımı için mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik sözleşme yapıyorsa MÖHUK m. 26 kapsamında bir tüketici sözleşmesinden bahsedilebilir.

Buna göre, bir mal veya hizmeti “*özel amaçlarla*” satın alarak “*nihai olarak*” kullanan veya tüketen “*gerçek ve tüzel kişi*” bu kanun anlamında tüketici sayılır. Bu surette, TKHK uygulama alanını da tüketici bakımından ticari amaçla girililmeyen yani onun bakımından ticari amaç taşımayan hukuki işlemlerle sınırlamaktadır. Burada bazen kişilerin hem şahsi amaçla hem de ticari amaçla hareket etmeleri halinde tüketici kabul edilmeli mi sorusu akla gelmektedir. Bir hukuki işlemin tüketici işlemi olarak kabul edilmesi için kanunun aradığı şart, mesleki veya ticari amaç olmamasıdır. Ancak her iki amaç birlikte mevcutsa, tüketici olup olmayacağı konusunda farklı görüşler vardır. Baskın görüşe göre, asıl amaca bakılır. Kişinin o işlemi yaparken elde etmeyi düşündüğü baskın amaç kişisel ise tüketici olarak nitelendirilecek, fakat eğer elde ettiği amacın ticari yönü baskınsa tüketici olarak nitelendirilmeyecektir⁶⁵.

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İ. Yılmaz ASLAN, , *6502 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku*, 5. Baskı, Bursa, 2015, s. 3; ÇABRİ, s. 51.

⁶⁵ Günseli ÖZTEKİN GELGEL, *Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar*, İstanbul, 2000, s. 12 (Tüketici).

Yabancı unsurlu bir sözleşmenin tüketici sözleşmesi olabilmesi için, taraflardan birinin tüketici olması ve meslekî veya ticarî olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik bir sözleşme olması gerekmektedir⁶⁶.

Tüketici sözleşmelerindeki hukuk seçiminde bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Milletlerarası özel hukuk taraflara hangi hukukun uygulanacağını seçme imkanı tanırken, hukukun “zayıf” olarak gördüğü tarafı koruması amaçlanmıştır⁶⁷. Taraflar açısından ekonomik bir orantısızlık olması halinde milletlerarası özel hukukta koruma altına alınan taraflara rastlanmaktadır. Örneğin, tüketici sözleşmelerindeki tüketici taraf ile iş sözleşmelerinde işçi taraf korunması gereken zayıf taraftır. Çünkü sözleşme serbestisi ilkesinden yol çıkarak, sözleşmedeki bir takım unsurları tarafların kararlaştırması mümkündür ve bu durumda ekonomik olarak güçlü konumda olan taraf dilediği gibi şartları düzenleyebilir. Seçilen hukukun uygulaması ancak tüketiciyi koruyan mutad mesken hukukunun emredici hükümleri açısından daha lehine olması halinde uygulanır⁶⁸.

“*Madde 26 – (1) Meslekî veya ticarî olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri, tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgarî koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tâbidir.*”

Tüketici sözleşmelerinde de tüketici zayıf taraf olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple, tüketici sözleşmelerinde hukuk seçimi sadece seçilen hukukun tüketiciyi koruyan kurallarının objektif bağlama kuralı olarak uygulanan hukukun tüketiciye ilişkin kurallarından daha üstün koruma sağlaması gerekmektedir⁶⁹. Tüketicinin mutad meskeninin Türkiye olduğu hallerde, tüketici hukukunun tüketiciyi korumaya yönelik emredici hükümleri asgari sınırı teşkil ettiğinden, daha iyi koruyan yabancı bir hukukun tüketici hükümleri uygulanır. Ancak seçilen bu hukuk, Türk tüketici hukukunun emredici hükümlerinin tüketicinin daha lehe olduğu hallerde uygulanmaz. Tüketicinin mutad meskeninin Türkiye’de bulunması halinde, taraflarca seçilen hukuk yabancı bir ülke hukuku olsa dahi, Türk hukukunun tüketiciyi korumaya yönelik hükümleri uygulanmak mecburiyetindedir. Türk tüketici hukukunun tüketiciyi

⁶⁶ 11 Nisan 1980 tarihli Uluslararası Mal Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 2.maddesinde, tüketici sözleşmesi niteliğindeki satım sözleşmeleri, kişisel kullanım veya aile içerisinde ya da ev işlerinde kullanılmak için bir malın satın alındığı satım sözleşmeleri olarak tanımlanmış ve anlaşmanın uygulama alanı dışında bırakılmıştır. Hasan Seçkin OZANOĞLU, *Tüketici Sözleşmeleri Kavramı*, AÜHF 2001, C. L, S. 1, s. 61; Yeşim ATAMER, *Devletler Özel Hukukunda Tüketicinin Korunması*, İHFM, C. LV, 1996, s. 424.

⁶⁷ Vahit DOĞAN, *Milletlerarası Özel Hukukta Zayıf Akit Tarafın Korunması*, MHB, C. 15, s. 1-2, Y. 1995, s. 21-39.

⁶⁸ GÜNGÖR, s. 74; ÖZTEKİN GELGEL, *Tüketici*, s. 97.

⁶⁹ Zeynep ÇALIŞKAN, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un 26. Maddesine Göre Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk*, MHB, C. 28, S. 1-2, Y. 2008, s. 37.

korumaya yönelik emredici hükümleri asgari sınırı oluşturduğundan, tüketiciyi Türk hukukuna oranla daha iyi koruyan yabancı hukukun hükümleri Türk hukukunun tüketiciyi koruyan emredici hükümlerinin yerine uygulanmaya devam eder.

Yabancı unsurlu tüketici sözleşmelerinde, MÖHUK m.26/1'deki şarta uygun olarak bir hukuk seçimi yapılmamış olması halinde uygulanacak objektif bağlama kuralı tüketicinin mutad meskeni hukukudur. MÖHUK m. 26/1'e göre tüketicinin mutad mesken hukukun asgari koruması saklı tutularak hukuk seçimi imkanı tanınmasındaki en temel sebep, tüketicinin en iyi bildiği ve tüketiciyi en iyi şekilde koruduğu varsayılan hukuk olmasıdır⁷⁰. Ayrıca tüketicinin mutad mesken hukukunun uygulanması da MÖHUK m. 26/2'de sınırlı şartlara bağlanmıştır. MÖHUK m.26/2'de yer alan düzenlemede sınırlı olarak sayılan şartlardan biri mevcut değilse, bu durumda uygulanacak hukuk için MÖHUK m. 24'te düzenlenen “*sözleşmeden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukuk*” başlıklı hükme başvurulur.

4. Uygulanacak Hukukun Tespiti

Milletlerarası özel hukukta deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi paket tur kapsamındaysa ve tüketici sözleşmesi şartlarına uygunsa bu sözleşmeye uygulanacak hukuk MÖHUK m. 26'ya göre belirlenir.

MÖHUK m. 26/1'e göre, taraflar hukuk seçimi yapabilir ancak seçilen hukuk tüketicinin mutad mesken hukukunun emredici hükümleri açısından daha üstün koruyucu nitelikli olması şartıyla uygulama alanı bulur.

Taraflar hukuk seçimi yapmamış veya hukuk seçimi geçersizse ya da MÖHUK m. 26/1'deki şartı sağlamıyorsa uygulanacak hukuk MÖHUK 26/2'nci maddesi ile belirlenir. Objektif bağlama kuralı olarak tüketicinin mutad mesken hukuku uygulanır. Ancak bu hukukun (tüketicinin mutad mesken hukuku) uygulanması için MÖHUK m. 26/2'de sayılan şartlardan birinin oluşması gerekmektedir. Bu şartları taşımayan tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukukun tespiti MÖHUK 24. madde genel hükmü ile mümkündür⁷¹.

⁷⁰ Vahit DOĞAN, *Tüketici Akitlerine Uygulanacak Hukukun Tespiti*, SÜHFD, C. 5, S. 1-2 (1996), s. 172.

⁷¹ Günseli ÖZTEKİN GELGEL, *Topluluk Bünyesinde Hukukların Uyumlaştırılması ve Tüketicinin Korunması*, Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul, 1999, s. 109; Günseli ÖZTEKİN GELGEL, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Bünyesinde Tüketici Sözleşmeleri*, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dr. Nüsret-Semahat Arsel Uluslararası Ticaret Hukuku Araştırmaları Merkezi Konferans Yayınları Serisi-2,

Yabancı unsurlu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi eğer bir tüketici sözleşmesi kapsamında ve aynı zamanda paket tur sözleşmesine dahil ise uyuşmazlık çözümünde uygulanacak hukuk MÖHUK m. 26'ya göre belirlenecektir. Paket tur kapsamına dahil olmayan deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmeleri tüketici sözleşmesi olsa dahi MÖHUK m. 26/4' e göre bu hükmün kapsamı dışında kalacak ve MÖHUK m. 24 uygulama alanı bulacaktır. Bununla birlikte paket tur kapsamına dahil olmakla MÖHUK m. 26/2'deki şartlara uygun olmaması halinde de yine MÖHUK m. 24 hükmü uygulanacaktır.

D. Atina Konvansiyonu Kapsamında Uygulanacak Hukuk

Yukarıda belirttiğimiz üzere 1974 Atina Konvansiyonu hükümleri 2002 Protokolü ile bir takım değişikliklere uğramış ve 1974 Konvansiyonu 2002 Protokolü ile yapılan değişikliklerle birlikte uygulama alanı bulmaktadır.

Hali hazırda Konvansiyonun uygulama alanı m. 2'de düzenlenmiştir:

“1. Bu Konvansiyon aşağıdaki şartların gerçekleştiği her milletlerarası taşımaya uygulanır.

(a) Gemi, bir akit devlet bayrağını taşıyorsa veya bir akit devlette tescil edilmişse veya

(b) Taşıma sözleşmesi, bir akit devlette akdedilmişse veya

(c) Taşıma sözleşmesine göre hareket veya varma yeri, bir akit devlette bulunuyorsa.

2. Bu maddenin (1)nr.lı paragrafı hükmüne rağmen; taşıma, türü itibarıyla hukuki sorumluluk hakkında emredici hükümleri muhtevi diğer bir deniz yolu ile yolcu ve bagajının taşınmasına ilişkin milletlerarası konvansiyonun konusuna giriyorsa, bu Konvansiyon uygulanmaz.”⁷²

Buna göre, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinin Atina Konvansiyonu kapsamında olması için yolcu taşımanın yapıldığı geminin bu Konvansiyona taraf olan bir devletin bayrağını taşıması için veya böyle bir devlette tescil edilmiş olması, taşıma sözleşmesinin bu

Avrupa'da Devletler Özel Hukuku ve Yeni Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un Akitler ve Ticaret Hukukuna İlişkin Hükümleri, İstanbul, 2010, s. 197-209.

⁷² Milletlerarası taşıma kavramı 13 Aralık 1974 Tarihli Yolcuların ve Bagajların Deniz Yolu ile Taşınmasına İlişkin Atina Konvansiyonu m. 1/9'da: *“taşıma sözleşmesine göre hareket ve varma yeri iki farklı devlette olan veya aynı devlette olmasına rağmen, taşıma sözleşmesine veya öngörülen yolculuk rotasına göre, başka bir devlette uğranılacak ara limanı olan her türlü taşımayı ifade eder.”* şeklinde tanımlanmıştır.

Konvansiyona taraf olan bir devlette yapılmış olması veya taşıma sözleşmesine göre hareket veya varma yerinin bu Konvansiyona taraf olan bir devlette bulunması gerekmektedir⁷³.

Konvansiyonun 14'üncü maddesi: “*Yolcunun ölümü veya yaralanması veya bagajının zıyaa veya hasara uğraması halinde, bu Konvansiyon hükümlerinde öngörülmemeyen bir esasa dayanan sorumluluk davası açılmaz.*” şeklindedir. Bu madde ile sözleşmeye uygulanacak hukukta var olan sorumluluk davalarının açılmayacağı net bir şekilde düzenlenmiştir. Esasında m.14 ile amaçlanan tarafların birbirlerine karşı taleplerine ilişkin kuralların Konvansiyonda yer alan sınırlar çerçevesinde olduğudur. Örneğin, taraflar yabancılık unsuru taşıyan bir deniz yoluyla yolcu sözleşmesinde hukuk seçimi yapmış olsunlar. Seçilen hukukta bulunan sorumluluk davası eğer Konvansiyonda düzenlenmemişse açamayacaklardır. Tarafların birbirlerine karşı talepleri yalnızca Konvansiyon sınırları çerçevesinde olacaktır.

Doktrinde bir görüşe göre Konvansiyon m. 14'te yer alan düzenleme ile taraflar bu Konvansiyonda öngörülmemeyen bir sorumluluk davası açamaz. Bu sebeple m. 14 bir kanunlar ihtilafı düzenlemesidir ve Konvansiyon hükümlerine istinaden açılan sorumluluk davalarında milli hukuklara gidilmesi yasaklanmıştır⁷⁴.

Türkiye henüz Atina Konvansiyonuna taraf değildir ancak taraf olma konusunda görüşmeler halen TBMM gündemindedir. Eğer Türkiye bu Konvansiyona taraf olursa MÖHUK' a göre belirlenen uygulanacak hukuk Konvansiyon m. 14 ile sınırlandırılacaktır. Şöyle ki, yabancı unsurlu bir deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkta hakim sözleşmenin niteliğine göre yukarıda açıkladığımız üzere uygulanacak hukuk tespit edecek sonrasında uyuşmazlık tarafların sorumluluğu ile ilgili ise MÖHUK m. 1/2 gereği, Atina Konvansiyonu m. 14'ü göz önünde tutarak yetkili hukuku uygulayacaktır⁷⁵.

Örneğin Türkiye taraf olduğu takdirde, bir geminin Akdeniz'de çeşitli limanlara uğraması halinde milletlerarası nitelikli bir yolcu taşıma sözleşmesinden bahsedilecektir. Bu durumda gemi Türk bayraklıysa veya sözleşme Türkiye'de yapılmışsa yahut hareket ya da varma yerlerinden biri Türkiye sınırlarındaysa, 2002 Atina Konvansiyonu emredici olarak uygulama alanı bulacaktır. Bu durumda MÖHUK uyarınca belirlenen uygulanacak hukukun hükümleri tamamlayıcı olarak uygulama alanı bulacaktır⁷⁶.

⁷³ ATAMER/SÜZEL, s. 249-251.

⁷⁴ CAN, s. 140.

⁷⁵ ATAMER, s. 124-125; TAŞKIN, s. 54.

⁷⁶ ATAMER, s. 125.

IV. Yabancılık Unsuru Taşıyan Deniz Yoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmesinden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetkili Mahkeme

A. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Yetkili Mahkeme

Yabancılık unsuru taşıyan deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmelerinde yetkili mahkeme konusunda öncelikle Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olup olmadığı konusuna değinilecek ardından tarafların aralarında yetki sözleşmesi ile Türk mahkemelerini ya da yabancı ülke mahkemelerini yetkili kılmalarının şartları açıklanacaktır.

5718 sayılı kanunun milletlerarası yetki başlıklı 40. maddesinde, “*Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder.*” hükmü yer almaktadır. Türk hukukunda ülke içi yer itibariyle yetki kuralları, aynı zamanda milletlerarası yetki kuralları olarak görev almaktadır. Yer itibariyle yetkili bir mahkemenin bulunması o mahkemenin milletlerarası yetkisinin de varlığı için gereklidir. Herhangi bir davada, Türk hukukunda yer itibariyle yetkili bir mahkeme mevcut değilse, Türk mahkemelerinin o dava için milletlerarası yetkisi de yoktur. Ayrıca MÖHUK m. 41-46 arasında milletlerarası usul hukukunda özel yetki kuralları düzenlenmiştir. Buna göre, türklerin kişi hallerine ilişkin davalarda yetki kuralı (m.41), yabancıların kişi hallerine ilişkin bazı davalarda yetki kuralı (m.42), miras davaları (m. 43), iş sözleşmesine ilişkin davalar (m.44), tüketici sözleşmesine ilişkin davalar (m.45), sigorta sözleşmesine ilişkin davalar (m.46) özel olarak düzenlenmiştir.

MÖHUK m. 47’de tarafların yetki sözleşmesi yapmaları konusu yer almaktadır. Bu sözleşme ile taraflar kural olarak bazı şartların⁷⁷ varlığı halinde uyuşmazlığın çözümünde hangi yabancı ülke mahkemelerinin yetkili olduğunu belirleyebileceklerdir⁷⁸.

Taraflar ayrı bir yetki sözleşmesi ile ya da aralarında yaptıkları sözleşmeye bir şart koymak kaydıyla (yetki şartı) HMK’da aranan şartların varlığı halinde, Türk mahkemesini yetkilendirebildikleri gibi, MÖHUK m. 47 gereği yabancı bir mahkemeyi de yetkilendirebileceklerdir. Milletlerarası özel hukukta taraflara sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde irade serbestisi tanıyan sistem, milletlerarası yetki konusunda da aynı esası

⁷⁷ Bu şartlar; uyuşmazlığın yabancılık unsuru taşıması, Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır yetki esasına göre düzenlenmemiş olması, uyuşmazlığın borç ilişkisinden doğmasıdır. Ayrıca yetki sözleşmesinin yazılı delille ispat koşulu da maddede yer almaktadır.

⁷⁸ Cemal ŞANLI, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, 6. Bası, İstanbul, 2016, s. 88 vd., ÇELİKEL/ERDEM, s. 584 vd; Derya BELGİN GÜNEŞ, *Yetki Sözleşmeleri*, İstanbul Barosu Dergisi, C. 86, S. 5, Y. 2012, s. 199-221; Ergin NOMER, *Milletlerarası Usul Hukuku*, İstanbul 2009, s. 111 vd (Milletlerarası Usul Hukuku); Fügen SARGIN, *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*, Ankara, 1996, s. 171.

benimsemiştir. Bu nedenle, taraflar yabancı bir mahkemeyi yetki sözleşmesi ile yetkilendirebileceklerdir. Bu belirlemenin yapılabilmesi için; söz konusu uyuşmazlık hakkında Türkiye’de münhasır yetkili bir mahkemenin olmaması, uyuşmazlığın borç ilişkisinden doğması ve yabancılık unsuru taşınması gerekmektedir (MÖHUK m. 47/1). Yabancı mahkemeye ilişkin yetki sözleşmesinde mahkemenin belirli olması şartı konusunda doktrinde farklı görüşler vardır. Doktrinde yer alan görüşe göre, yetki sözleşmesi ile yetkilendirilen mahkemenin ismen zikredilmesine gerek yoktur. Yabancı bir devletin mahkemelerini yetkili kılan yetki sözleşmesi geçerli kabul edilmelidir⁷⁹. Doktrinde bir başka görüşe göre, yetkilendirilen ülkenin usul hukuku kuralları mahkeme belirtilmeden oluşturulan yetki sözleşmesini geçerli kabul ediyorsa ve usul kurallarına göre hangi yer mahkemesinin yetkili olduğu tespit edilebiliyorsa, bu taktirde belirlilik ilkesi gerçekleşmiş sayılacak ve söz konusu yetki sözleşmesi geçerli olacaktır, aksi halde ise yetki sözleşmesi geçersiz kabul edilecektir⁸⁰. Yargıtay bir kararında “*Taraflar arasında yetki anlaşması yapılmışsa da, yetkili kılınan İran Mahkemesi'nin yetki anlaşmasında açıkça belirlenmemiş olması nedeniyle ve 2675 sayılı M.Ö.H.U.K'nun 31.maddesi hükmüne göre, geçerli bir yetki anlaşmasının varlığından bahsedilemez. Bu nedenle yetkili mahkemenin H.U.M.K.'ndaki yetki kaidelerine göre belirlenmesi gerekir.*” şeklinde hüküm tesis etmiş olmakla yetki sözleşmesi ile yetkilendirilen mahkemenin belirli olması koşulunu aramıştır.

Tarafların aralarında anlaşarak bir Türk mahkemesine yetki tanınması halinde, HMK m. 17-18 uygulama alanı bulacaktır. Bu düzenlemeye göre, tacirler veya kamu tüzel kişileri aralarında yetki sözleşmesi yapabilecektir. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği konularda ve kesin yetki kuralının varlığı halinde yetki sözleşmesi yapılamaz. Yetki sözleşmesiyle yetkili kılınan mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi gerekir. Ayrıca yetki sözleşmesinin geçerli olabilmesi için yazılı olarak yapılması şartı aranmaktadır.

Türk mahkemesinin yetkilendirilmesinde aranan şartlar şu şekildedir:

- i. yetki sözleşmesi yalnızca tacirler veya kamu tüzel kişileri tarafından, aralarında doğmuş olan veya doğabilecek nitelikteki uyuşmazlıklar için yapılabilir,

⁷⁹ ÇELİKEL/ERDEM, s. 590; NOMER, s. 473; SARGIN, s. 171.

⁸⁰ Ziya AKINCI, *Milletlerarası Usul Hukukunda Seçilen Mahkemenin Bağlantılı Olması Koşulu*, MHB, C. 22, S. 2, Y. 2002, Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan, s. 5-6.

- ii. taraflar sadece serbestçe tasarrufta bulunabileceği konularda ve Türk mahkemelerinin kesin yetkisinin bulunmadığı hallerde yetki sözleşmesi yapabilirler,
- iii. yetki sözleşmesinin geçerliliği yazılı şekilde yapılması şartına bağlıdır,
- iv. taraflar arasındaki uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişkinin belli veya belirlenebilir olması gerekmektedir.
- v. Yetki sözleşmesi ile Türk mahkemelerinin yetkilendirilmesi halinde yetkilendirilen mahkemenin belirlenmiş olması gerekmektedir. Örneğin, İstanbul mahkemeleri yetkilidir gibi, açık olarak hangi yer mahkemesinin yetkili olduğu belirli olmalıdır. Bununla birlikte taraflar dilerse birden fazla yer mahkemesini de yetkilendirebilirler.

Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde yukarıda sayılan şartları sağladığı takdirde taraflar aralarında bir yetki sözleşmesi yaparak Türk mahkemesini yetkilendirebilir. Şartları incelediğimizde tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olma şartı, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi bakımından sağlanmayabilir. Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmelerinde taraflar taşıyan ve yolcudur⁸¹. HMK m. 17'ye göre, taşıyanın ve yolcunun tacir veya kamu tüzel kişisi olması gerekmektedir. Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmelerinde, sözleşmede taraf olan kişi her zaman fiilen taşınan yolcu kişisi olmayabilir. Örneğin grup organizasyonlarında deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi bazen taşıyan ile tur şirketleri arasında yapılabilir bu durumda her iki taraf için de tacir olma sıfatı sağlandığından HMK m. 17-18 gereği taraflar aralarında yetki sözleşmesi yapabilirler. Ancak taraflardan biri tacir veya kamu tüzel kişisi olmazsa HMK m. 17'de sayılan şart sağlanmadığından taraflar yetki sözleşmesi yapamayacaktır.

1. Tüketici Sözleşmesi Niteliğinde Olmayan Deniz Yoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmelerinde Yetkili Mahkeme

Yabancı unsurlu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda yetkili mahkeme MÖHUK m. 40'ın iç hukuka yaptığı atıfla, iç hukukun yer itibariyle yetkili kuralları ile çözümlenmektedir⁸².

⁸¹ Taşıyan ve yolcu kavramları hakkında açıklama için bkz. I.başlık.

⁸² Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi için bkz. Nuray EKŞİ, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 2. Bası, İstanbul, 2000, s. 81 vd.

Yabancı unsurlu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi HMK⁸³ hükümleri çerçevesinde çözümlenecektir. HMK uyarınca yer itibarıyla yetkili mahkeme yoksa söz konusu uyuşmazlık için, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinden de söz edilemeyecektir. Davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi, genel yetkili mahkemedir (HMK m. 6/1). Türkiye’de yerleşim yeri olmayanlar hakkında genel yetkili mahkeme HMK m. 9’a göre belirlenmektedir. Anılan hükme göre; *“Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında genel yetkili mahkeme, davalının Türkiye’deki mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesidir. Ancak, diğer özel yetki halleri saklı kalmak üzere, malvarlığı haklarına ilişkin dava, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yerde de açılabilir”*.

Sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, genel yetkili mahkemenin yanında özel yetkili bir mahkeme daha bulunmaktadır. Bu yetki, genel yetkili mahkemenin yetkisini bertaraf etmemekle birlikte, genel yetkili mahkemeye ek başka bir mahkemenin yetkisini de belirleyen hüküm HMK m. 10’da düzenlenmiştir. Maddede yer alan hükme göre; *“Sözleşmeden doğan davalar, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde de açılabilir”*. Belirtmek gerekir ki; HMK m. 10 kapsamındaki sözleşmeler, konusu malvarlığı hakkı olan borçlar hukukuna ilişkin sözleşmelerdir⁸⁴. Hükümde yer alan ve yetkili mahkemeyi belirleyen “ifa yeri”nin neresi olduğu konusu ise sözleşmenin esasına uygulanacak hukuka göre tespit edilir. Şöyle ki, yabancı unsurlu bir deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde uygulanacak hukuk paket tur kapsamında değilse uygulanacak hukuk yukarıda açıkladığımız üzere MÖHUK m. 24’ e göre tespit edilecektir. Buna göre belirlenen hukukta ifa yeri hakkındaki tanıma göre hangi yeri göstermekteyse yetkili mahkeme belirlenir. HMK m. 10’da yer alan yetki kuralının uygulanması için uygulanacak hukuka göre ifa yerinin Türkiye’de olması gerekmektedir. İfa yerinin yabancı bir ülkede tespit edilmesi halinde HMK m.10’a göre Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi olmayacaktır. İfa yeri, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde sözleşme tarafları için farklılık göstermektedir. Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde tarafların birden fazla borcu bulunmakla birlikte her bir borç için farklı ifa yerleri belirlenmektedir.

Türk Ticaret Kanunu’nun Deniz Ticareti Kitabı’nda *“yetkili mahkeme”* başlığında TTK m. 1063’te bir yetki kuralı daha bulunmaktadır. İlgili hükme göre; *“(1) Donatan aleyhine, bu sıfatı dolayısıyla, herhangi bir alacaktan dolayı geminin bağlama limanının bulunduğu yer*

⁸³ 6100 sayılı, 12.01.2011 tarihli Hukuk Muhakemeleri Kanunu, RG Tarihi: 04.02.2011, RG Sayı: 27836.

⁸⁴ Aydın AYBAY, *Borcun İfa Yeri ve Yetkili Mahkeme*, İÜHFİM, C. 26, S. 1-4, 1960, s. 218-225.

mahkemesinde de dava açılabilir”. Görüldüğü gibi burada özel yetkili bir mahkeme düzenlenmiş ve genel yetkili mahkemeye ek olarak donatan aleyhine olan bir uyuşmazlıkta geminin bağlama limanının bulunduğu yer mahkemesine de yetki verilmiştir.

Taraflar aralarında anlaşarak da bir Türk mahkemesini veya yabancı ülke mahkemesini yetkilendirebilirler. Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinde bir Türk mahkemesinin yetkilendirilmesi HMK m. 17-18 hükümlerine tabiyken, yabancı bir mahkemenin yetkilendirilmesi MÖHUK m. 47’de düzenlenmiştir. Buna göre, yabancı unsurlu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 40 gereğince, iç hukukun yer itibarıyla yetkili mahkemeleri tarafından belirlenir. Bu nedenle, Türk hukuku açısından Türk mahkemelerin milletlerarası yetkisi, HMK hükümlerine göre yetkili bir mahkemenin olması halinde söz konusu olabilecektir. Ayrıca taraflar; şartların varlığı halinde, yetki sözleşmesi ile yabancı bir mahkemeyi yetkilendirebilecekleri gibi (MÖHUK m. 47), bir veya birden fazla Türk mahkemesini de yetkilendirebilirler (HMK m. 17-18) Yetki sözleşmesi usul hukukuna ait bir sözleşme olduğundan bu sözleşmenin hangi şartlar altında yapılabileceği *lex fori*’ye göre belirlenmelidir⁸⁵.

2. Tüketici Sözleşmesi Niteliğinde Olan Deniz Yoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmesinde Yetkili Mahkeme

Yabancı unsurlu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi eğer tüketici sözleşmesi niteliğindeyse yetkili mahkeme MÖHUK m. 40 atfıyla HMK hükümlerine göre değil özel hüküm olan MÖHUK m. 45’e göre belirlenecektir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi paket tur kapsamında değerlendirildiğinde MÖHUK m. 26’da uygulanacak hukuk konusunda kanunlar ihtilafı kuralı düzenlenmiştir. Bu kuralın amacına paralel olarak da MÖHUK m. 45’te Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin özel yetki kuralı getirilmiştir.

Birinci fıkrada tüketicinin açacağı davalarda yetki kuralı düzenlenmiştir. Burada tüketicinin dava açacağı hallerde yetki kendi seçimine bırakılmış ve tüketicinin yerleşim yerinde, mutad meskeninde ya da diğer tarafın işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu Türk mahkemelerinin yetkili olduğu belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, hüküm tüketicinin lehine

⁸⁵ NOMER, s. 474.

olarak beş ayrı mahkemeyi de yetkili kılmış olmakla HMK' nın 6. maddesine⁸⁶ istisna olmuştur.

İkinci fıkrada, tüketicinin davalı olduğu durumlarda bir başka ifadeyle tüketiciye karşı açılan davalarda mahkemelerin milletlerarası yetkisi düzenlenmiştir. Bu durumda sadece tüketicinin mutad meskeni olan mahkemenin yetkili kılınması da yine tüketiciyi korumaya yönelik bir düzenlemedir⁸⁷.

MÖHUK m. 45 hükmü tüketici sözleşmelerine ilişkin uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin özel nitelikte bir yetki kuralıdır ve genel yetki kuralı olan MÖHUK m. 40'a göre öncelikle uygulanmalıdır⁸⁸. Bu hüküm karşı tarafa göre sosyal ve ekonomik yönden zayıf durumda olduğu kabul edilen tüketicinin korunması amacını taşır⁸⁹.

Milletlerarası unsurlu tüketici sözleşmelerinde yetki sözleşmesi yapılması da mümkündür. Ancak burada MÖHUK m.47/2'de çok önemli bir sınırlandırma bulunmaktadır. Buna göre, tüketici sözleşmelerinde tarafların karşılıklı anlaşarak ve yazılı olarak yetki sözleşmesi yapmaları ya da mevcut sözleşmeye yetki şartı koymaları mümkündür. Fakat tarafların aralarında yetki sözleşmesi yapmış olmaları MÖHUK m. 45'te yetki kuralını asla ortadan kaldıramaz. Tüketici sözleşmelerinde yabancı mahkemenin lehine yapılan yetki sözleşmesine rağmen MÖHUK m. 45'te sayılan tüketiciye sağlanan seçenekli mahkemeler yetkili kalmaya devam eder, çünkü burada Türk Mahkemelerinin yetkisi sınırlı münhasır yetkidir⁹⁰.

⁸⁶ “**Madde 6** : (1) Genel yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir.(2) Yerleşim yeri, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre belirlenir.”

⁸⁷ AYBAY/DARDAĞAN, s. 61-62; ÇELİKEL/ERDEM, s. 580; Gülüm BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, *Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini*, AÜHFD, C. 63, S. 4, 2014, s. 835 vd; NOMER, *Milletlerarası Usul Hukuku*, s. 104; ÖZTEKİN GELGEL, *Tüketici*, s. 119 vd; ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 378.

⁸⁸ “**Madde 40** – (1) Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder.”

⁸⁹ AYBAY/DARDAĞAN, s. 61-62; ÇELİKEL/ERDEM, s. 580; Emre ESEN, *Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Münhasır Yetki Kavramı*, MHB, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, C. 22, S. 2, Y. 2002, s. 198.

⁹⁰ ÇELİKEL/ERDEM, s. 581; Günseli ÖZTEKİN *Tüketici Akitlerinden Doğan İhtilaflarda Brüksel Konvansiyonu'nun Kabul Ettiği Yetki Kuralına İlişkin İki Avrupa Topluluğu Mahkemesi Kararı Örneği*, Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU'na 65. yaş günü Armağanı, İstanbul, 1999, s. 969-987; ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, s. 378. MÖHUK m. 47/2 de yer alan kuralın niteliği hakkında doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır, bkz. BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, s. 863-870.

B. Atina Konvansiyonu Kapsamında

Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda yetkili mahkeme konusunda 1974 Atina Konvansiyonunda yer alan m. 17 hükmü 2002 Protokolü m. 10 ile değiştirilmiştir. Konvansiyonda yer alan yetkili mahkeme hükmü yeni haliyle:

“(1) Bu sözleşmenin 3 üncü ve 4 üncü maddelerine göre açılacak davalar⁹¹, davacının seçimine göre, mahkemenin bu sözleşmeye taraf bir devlette yer alması şartıyla ve bir devlette birden fazla yetkili mahkeme olması ihtimalinde taraf devletin uygun olanı belirleyen iç hukuk mevzuatına tabi olarak:

(a) Davalının ikametgah veya asıl iş yerinin bulunduğu devletin mahkemesinde veya

(b) Taşıma sözleşmesinde belirtilen kalkış veya varış yerinin bulunduğu devletin mahkemesinde veya

(c) Davacının yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu ülkede davalının iş yerinin olması ve davalının bu devletin yargı yetkisine tabi olması halinde taşıma sözleşmesinin yapıldığı devletin mahkemesinde açılabilir.

(2) Bu sözleşmenin 4bis maddesi uyarınca açılacak davalar, davacının seçimine bağlı olarak, 1 inci paragrafta göre taşıyana veya fiili taşıyana karşı dava açılacak mahkemelerden birinde açılabilir.

(3) Taraflar zarara yol açan olayın meydana gelmesinden sonra zarara ilişkin tazminat talepleri için yetki veya tahkim sözleşmesi yapabilirler.”

şeklinde düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye göre yetkili mahkemelerde davacıya seçim hakkı tanınmıştır. Davacı, dilerse davalının ikametgahında ya da iş yerinin olduğu devlet mahkemelerinde dilerse taşıma sözleşmesine göre kalkış veya varış yerinin olduğu devlet mahkemelerinde açabilir. Ayrıca davacının yerleşim yeri veya mutad meskeninin olduğu yerde davalının iş yerinin olması ve davalının bu devletin yargı yetkisine tabi olması şartları sağlandığı takdirde taşıma sözleşmesinin yapıldığı devletin mahkemesinde de davasını açma hakkı vardır.

Söz konusu düzenlemede taşıyanın ya da fiili taşıyanın sorumluluğu hakkında dava açılması halinde yetkili mahkemeler belirlenmiştir. Ayrıca anılan hükmün 3’üncü fıkrasında

⁹¹ Konvansiyon m. 3’te taşıyanın sorumluluğu m. 4’te ise fiili taşıyanın sorumluluğu konusu yer almaktadır.

yetki ve tahkim sözleşmesi ile ilgili bir düzenleme dikkat çekmektedir. Atina Konvansiyonu m. 17/3'e göre, taraflar *zarara neden olan olayın meydana gelmesinden önce yetki veya tahkim* sözleşmesi yapamayacaklardır. Buna göre, tarafların yetki sözleşmesi veya tahkim sözleşmesi yapma konusunda zaman yönünden bir sınırlamaya gidilmiştir. Taraflar yetki ve tahkim sözleşmesini yalnızca zarara sebebiyet veren olayın meydana gelmesinden sonra yapabileceklerdir.

Türkiye'nin halen taraf olmadığı 1974 Atina Konvansiyonununun 17'inci maddesinde yer alan düzenleme deniz yoluyla yolcu taşımaları bakımından yetkili mahkemeyi düzenlemenin yanı sıra yetki ve tahkim sözleşmesinin yapılma zamanı hakkında da hüküm içermektedir. Şayet TBMM'nin 1974 Yolcuların ve Bagajlarının Deniz Yolu ile Taşınmasına İlişkin Atina Sözleşmesine Ait 2002 Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısını kabul edilirse yetkili mahkeme, yetki sözleşmesi ve tahkim sözleşmesi konusunda yeni bir uygulamaya gidilecektir.

V. Tanıma-Tenfiz

A. Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Kapsamında

Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi konusu MÖHUK m. 50-59 arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir Buna göre yabancı mahkemelerden alınmış deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesine ilişkin kararların Türkiye'de tanınması ve tenfizi usulü ilgili MÖHUK hükümlerine göre yapılacaktır. Konunun genişliği göz önünde tutularak tanıma-tenfiz kavramları ve şartları çalışmamızda kapsam dışı bırakılmıştır.

Tanıma tenfizin MÖHUK m. 50-52'te sayılan şartlarına kısaca değinecek olursak; Türk hukukuna göre yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi için ön şartların (MÖHUK m. 50) ve asli şartların (MÖHUK m. 54) gerçekleşmesi gerekir. Ön şartlar; yabancı mahkeme kararı olması, kararın özel hukuka ilişkin olması, kararın kesinleşmiş olmasıdır. Asli şartlar ise; karşılıklılık, kararın konu olduğu uyuşmazlık hakkında Türkiye'de münhasır yetkili mahkeme bulunmaması, kararın kamu düzenine aykırı olmaması, aşırı yetkili mahkeme olmaması, savunma hakkının ihlal edilmiş olmamasıdır⁹². Asli şartlardan ilk üçü hakim tarafından re'sen dikkate alınırken, son ikisi ise davalının itiraz etmemesi koşuluna bağlıdır.

⁹² Tanıma- tenfiz hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pelin GÜVEN, *Tanıma-Tenfiz (Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi)*, Ankara, 2013, s. 28 vd; Nuray EKŞİ, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, İstanbul, 2013, s. 31 vd.

Buna göre yukarıdaki şartları sağlayan kararlar Türk mahkemelerinde tenfiz edilebilir. MÖHUK m. 54/a bendinde yer alan karşılıklılık şartı dışındaki tüm şartlar tanıma için de söz konusudur.

Yabancı bir mahkemeden alınan deniz yoluyla yolcu taşınmasından doğan uyuşmazlığa ilişkin kararların Türk mahkemelerinde tanınması ve tenfizi usulü halihazırda MÖHUK m.50-59 hükümlerine tabidir.

B. Atina Konvansiyonu Kapsamında

Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin kararların tanınması ve tenfiz konusu 2002 Protokolünde m. 11 ile getirilen düzenlemeyle 1974 Atina Konvansiyonuna 17bis maddesi olarak eklenmiştir. Madde 17bis hükmü tanıma tenfiz konusunda şu şekilde hüküm içermektedir:

“(1) 17 inci madde uyarınca yetkili bir mahkeme tarafından verilen olağan yargı denetimine tabi olmadığı için verildiği devlette icra edilebilir her hüküm aşağıdaki haller hariç taraf devletlerce tanınacaktır:

(a) Hükümün sahtecilikle elde edilmesi; veya

(b) Davalıya uygun bildirim yapılmaması ve davasını savunmak için adil savunma hakkının verilmemesi

(2) İnci paragrafa göre tanınan bir karar her taraf devlette bu devletteki gerekli işlemler yerine getirilince tenfiz edilebilir. Gerekli işlemler davanın yeniden görülmesine izin veremez.

(3) Bu protokole taraf bir devlet hükümlerin tanınması ve tenfizinde asgari olarak 1 inci ve 2 inci paragraftaki şartları taşıması şartıyla 1 inci ve 2 inci paragraftakilerden daha farklı bir usul uygulayabilir”.

Ayrıca TBMM'nin 1974 Yolcuların ve Bagajlarının Deniz Yolu ile Taşınmasına İlişkin Atina Sözleşmesine Ait 2002 Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısında “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, taraf devletlerin mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin 11 inci maddeyi, sadece tanıdığı ve diplomatik ilişkisi olan devletler için uygulayacağını beyan eder. ” şeklinde bir beyan da bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, 2002 Protokolünde yer alan tanıma tenfiz hükmü, hükmün sahtecilikle elde edilmesi şartının yanında, taraflara uygun bildirim yapılması ile adil yargılanma hakkının sağlanması şartını da aramaktadır. Ayrıca hükmün tüm taraf devletlerce uygulanacağını ve taraf devletlerin bu şartlara ilave olarak kendi hukuklarında tanıma tenfiz için ilave şartlar öngörebileceğine de yer verilmiştir. 2002 Protokolünde yer alan bu hüküm halihazırda MÖHUK m. 50-59'daki tanıma tenfiz hükümlerine aykırılık oluşturmamaktadır.

Bu durumda eğer Türkiye, Atina Konvansiyonuna taraf olursa yabancı mahkemelerden alınan deniz yoluyla yolcu taşınmasına ilişkin kararların tanınması ve tenfizinde Konvansiyonun 17bis maddesi göz önünde bulundurulacaktır. Konvansiyonda yer alan bu düzenleme MÖHUK m. 54/ç maddesinde yer alan savunma hakkının ihlali şartına uygundur.

Sonuç

Yabancı unsurlu deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuk MÖHUK m. 24 ile m. 26 kapsamında belirlenir. Deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi eğer bir paket tur sözleşmesine dahil ve şartları taşıyorsa uygulanacak hukuk MÖHUK m. 26'ya tabidir. Buna göre taraflar tüketicinin mutad mesken hukukunun asgari korumasını saklı tutarak hukuk seçimi yapabilirler. Hukuk seçimi yapılmayan haller için MÖHUK m. 26/2'ye göre tüketicinin mutad mesken hukuku anılan fıkrada sayılan şartları taşıması halinde uygulama alanı bulur. Paket tur kapsamında olmasına rağmen MÖHUK m. 26/2'de sayılan şartlardan herhangi birini taşımıyorsa uygulanacak hukukun tespiti MÖHUK m. 24/4'e göre yapılacaktır. Eğer deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi paket tur kapsamında değilse uygulanacak hukuk MÖHUK m. 24'e göre belirlenir. Hükme göre taraflar dilerse hukuk açık veya örtülü olarak hukuk seçimi yapabilirler. Hukuk seçimi yapılmazsa MÖHUK m.24/4'te düzenlenen objektif bağlama kuralına göre uygulanacak hukuk tespit edilir.

Uyuşmazlıkların çözümü için yetkili mahkeme konusunda da ikili bir ayrıma gitmek gerekmektedir. Taraflar arasında yapılan deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesi tüketici sözleşmesi kapsamında değerlendirildiği takdirde yetkili mahkeme MÖHUK m. 45'te özel olarak düzenlenmiştir. Bu maddede yer alan yetki kuralı uygulanacaktır. Ayrıca MÖHUK m. 45 hükmüyle yetkili kılınan mahkemeler tarafların aralarında yapacakları yetki sözleşmesi ile bertaraf edilemez (MÖHUK m. 47/2).

Taraflarca akdedilen deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinin tüketici sözleşmesi özelliği göstermediği durumlarda yetkili mahkeme MÖHUK m. 40 gereği Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi iç hukuk kurallarına göre belirlenir. Eğer HMK’ da ve TTK’da yer alan ilgili hükümler Türk mahkemelerini yetkili kılıyorsa Türk mahkemeleri uyuşmazlığın çözümünde yetkilidir. Taraflar aralarında anlaşarak ayrı bir yetki sözleşmesi yapabilecekleri gibi asıl sözleşmeye yetki şartı da ekleyebilirler (MÖHUK m. 47). Ayrıca taraflar Türk mahkemesini yetkili kılmak isterlerse HMK m. 17-18’de sayılan şartları taşımaları halinde yetki sözleşmesi de yapabilirler.

Yabancı mahkemelerden alınan deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin kararların tanınması ve tenfizi MÖHUK m. 50-59’da yer alan düzenlemelere göre mümkündür.

Yolcuların ve Bagajların Deniz Yolu ile Taşınması Hakkındaki 1974 Atina Konvansiyonuna ilişkin 2002 Protokolünde yer alan m. 14 “*davanın esası*” başlığı ile bir nevi uygulanacak hukukun kısıtlanması hükmünü içerir. Anılan Konvansiyonda m. 17 yetkili mahkemeyi ayrıntılı olarak düzenlerken yetki sözleşmesi ve tahkim sözleşmesi konusunda da taraflara zaman kısıtlaması getirmektedir. Ayrıca Atina Konvansiyon m. 17bis hükmü “*tanıma-tenfiz*” başlığı ile yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi konularını düzenlemiştir.

Türkiye eğer 1974 Atina Konvansiyonuna taraf olursa MÖHUK m. 1/2: “*Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklıdır*” ile T.C Anayasası m. 90/4 hükümleri gereği bu sözleşmede yer alan düzenlemeyi uygulamak durumunda kalacaktır. Bu durumda da deniz yoluyla yolcu taşıma sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklarla ilgili olarak uygulanacak hukuk, yetkili mahkeme ve tanıma-tenfiz konularında MÖHUK’ta halihazırda yer alan hükümlerin yerini Konvansiyon hükümleri alacaktır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- AKINCI, Ziya, *Tarafların Yetkili Hukuku Belirlemeleri Durumunda Sözleşmeye Uygulanacak Hukuk*, Ankara, 1992.
- AKINCI, Ziya, *Milletlerarası Usul Hukukunda Seçilen Mahkemenin Bağlantılı Olması Koşulu*, MHB, C. 22, S. 2, Y. 2002, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, s. 1-27.
- ALGANTÜRK, Didem, *Yolcuların ve Bagajların Deniz Yolu ile Taşınması Hakkında 1974 Atina Konvansiyonu'na 2002 Protokolü ile Getirilen Temel Değişiklikler*, AÜEHFD, V.VII, S. 1-2, Haziran 2003, s. 581-589.
- ALİBABA, Arzu, *Milletlerarası Sözleşmelerde Hukuk Seçimi* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.
- ARKAN, Sabih, *Yolcu Taşımalarında Karşılaşılan Bazı Hukuki Sorunlar Üzerine Düşünceler*, BATİDER, C. XII, S. 1, Haziran 1983, s. 13-25.
- ARSLAN, İlyas, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Uyarınca Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Zımnî Hukuk Seçimi*, MHB, C. 33, S. 2, Y. 2013, s. 1-41.
- ARSLAN, İlyas, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, İstanbul, 2014.
- ASLAN, İ. Yılmaz, *6502 Sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku*, 5. Baskı, Bursa, 2015.
- ATAMER, Kerim, *2002 Atina Sözleşmesinde ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısında Deniz Yolu İle Yolcu Taşıma Sözleşmesi*, BATİDER, C.XXIV, S.3, Yıl 2008, s. 103- 213.
- ATAMER, Kerim/ SÜZEL, Cüneyt, *Yeni Deniz Ticaret Hukuku'nun Kaynakları*, Cilt I, İstanbul, 2013.
- ATAMER, Yeşim, *Devletler Özel Hukukunda Tüketicinin Korunması*, İHFM, C.LV, 1996, s. 421-447.
- AYBAY, Aydın, *Borcun İfa Yeri ve Yetkili Mahkeme*, İÜHFM, C. 26, S. 1-4, 1960, s. 218-225.
- AYBAY, Rona/DARDAĞAN, Esra, *Uluslararası Düzeyde Yasaların Çatışması (Kanunlar İhtilafı)*, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- BAYATA CANYAŞ, Aslı, *AB ve Türk Hukuku Uyarınca Sözleşmeye Uygulanacak Hukuka İlişkin Genel Kural*, Ankara, 2012.

BAYATA CANYAŞ, Aslı: *Roma I Tüzüğü ve Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Uyarınca Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Örtülü Hukuk Seçimi*, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, 2011, s. 110-121.

BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, Gülüm, *Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini*, AÜHFD, C. 63, S. 4, 2014, s. 833-878.

BELGİN GÜNEŞ, Derya, *Yetki Sözleşmeleri*, İstanbul Barosu Dergisi, C. 86, S. 5, Y. 2012, s. 199-221.

CAN, Mertol, *Türk Hukukunda ve Milletlerarası Hukukta Deniz Yolu ile Yolcu Taşıma Sözleşmesi*, İmaj Yayıncılık, İstanbul, 2001.

ÇABRİ, Sezer, *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, Ankara 2016.

ÇAKALIR, Yalçın, *Sözleşmeye Uygulanacak Yasanın Belirlenmesinde Varsayılan İrade ve Örtülü İradenin Rolü*, Prof. Dr. Ernst E. Hisch'in Hatirasına Armağan, Ankara 1986, s. 457-497.

ÇALIŞKAN, Zeynep, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 26. Maddesine Göre Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk*, MHB, C. 28, S. 1-2, Y. 2008, s. 27-57.

ÇELİKEL, Aysel/ ERDEM, B. Bahadır, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14. Bası, İstanbul 2016.

ÇETİNGİL, Ergon, *Türk Hukukunda Deniz Yoluyla Yolcu v Bagaj Taşıma Sözleşmesi ve Sigorta Sorumluluk ve Sigorta Hukuku Bakımından İkinci Taşımacılık Sempozyumu (Bildiriler-Tartışmalar)*, 24-25 Ocak 1985, Maçka-İstanbul, s. 129-162.

DOĞAN, Vahit, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 4. Baskı, Ankara, 2016.

DOĞAN, Vahit, *Tüketici Akitlerine Uygulanacak Hukukun Tespiti*, SÜHFD, C. 5, S. 1-2, 1996, s. 153-179.

DOĞAN, Vahit, *Milletlerarası Özel Hukukta Zayıf Akit Tarafın Korunması*, MHB, C. 15, s. 1-2, Y. 1995, s. 21-42.

DOĞANAY, İsmail, *Denizde Yolcu Taşıma Mukavelesi*, Yargıtay Dergisi, C. 2, S.2, 1976, s. 125-139.

DOĞANGÜN, Temel, *Türk Hukukunda Yabancı Unsurlu Hukuki İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk*, Ankara, 1996.

EKŞİ, Nuray, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, 2. Bası, İstanbul, 2000.

EKŞİ, Nuray, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, İstanbul, 2013.

ERDEM, B. Bahadır, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da Düzenlenen Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Uygulanacak Olan Hukuk*, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dr. Nüsret-Semahat Arsel Uluslararası Ticaret Hukuku Araştırmaları Merkezi Konferans Yayınları Serisi-2, Avrupa'da Devletler Özel Hukuku ve Yeni Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un Akitler ve Ticaret Hukukuna İlişkin Hükümleri, İstanbul, 2010, s. 95-104.

ESEN, Emre, *Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Münhasır Yetki Kavramı*, MHB, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, C. 22, S. 2, Y. 2002, s. 183-206.

GÜNGÖR, Gülin, *The Principle of Proximity in Contractual Obligations: The New Turkish Law on Private International Law and International Civil Procedure*, Ankara Law Review, Vol. 5, No. 1, 2008, s. 1-21.

GÜNGÖR, Gülin, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, Ankara, 2000.

GÜNGÖR, Gülin, *Temel Milletlerarası Özel Hukuk Metinlerinin Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Konusunda Yakınlık Yaklaşımı*, Ankara, 2007.

GÜNGÖR, Gülin, *Tüketicinin Mutad Mesken Hukuku*, AÜHFD, 2008, C.57, S.2, s.115-132.

ILGIN, Canan Özlem, *Deniz Yolu ile Yolcu Taşıma Sözleşmesine İlişkin Bir Değerlendirme*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Y. 6, S. 12 Güz 2007/2, s. 231-258.

KENDER, Rayegân, *Deniz Yoluyla Yolcu ve Bagaj Taşınmasına Dair 1974 Atina Konvansiyonu ve Sigorta* (Tebliğ), Sorumluluk ve Sigorta Hukuku Bakımından İkinci Taşımacılık Sempozyumu (Bildiriler-Tartışmalar) , İstanbul 24-25 Ocak 1985, s. 101-127.

KENDER, Rayegân, *Deniz yolu İle Yolcu Taşınmasına Dair Kaidelerin Enternasyonal Hukukta Birleştirilmesi (29 Nisan 1961 Tarihli Brüksel Konvansiyonu)*, İÜHFM, C. XXVIII, S. 3-4, s. 713-750

NOMER, Ergin, *Devletler Hususi Hukuku*, 21. Bası, İstanbul, 2015.

NOMER, Ergin, *Milletlerarası Usul Hukuku*, İstanbul 2009.

OKAY, Sami, *Deniz Ticareti Hukuku II, Navlun Mukaveleleri, Denizde Yolcu Taşıma ve Deniz Ödincü Mukaveleleri*, İstanbul, 1971.

OZANOĞLU, Hasan Seçkin, *Tüketici Sözleşmeleri Kavramı*, AÜHFD 2001, C. L, S. 1, s. 55-90.

ÖKSÜZ, Ömer, *Tüketici Hukukunda Paket Tur Sözleşmeleri*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 19, S.66, 2006; s. 331-351.

ÖNDER, Salih, *1974 Tarihli Atina Konvansiyonu Bağlamında Denizde Yolcu Taşıma Sözleşmesi*, Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, C.II, Ankara 2010, s. 537-1558.

ÖNDER, Salih, *Denizde Yolcu Taşıma Sözleşmesinde Taşıyanın Sorumluluğunun Sınırı*, Ankara Barosu Dergisi, 2011/4, s. 213- 238.

ÖZDEMİR KOCASAKAL, Hatice, *Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun MÖHUK m. 24 Çerçevesinde Tespiti ve Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları*, MHB, C. 30 S. 1-2, Y. 2010, s. 27-88.

ÖZDEMİR, Hatice, *MÖHUK Kapsamına Giren Sözleşmelerin Tespiti Bağlamında Yabancılık Unsuru Taşıyan Sözleşme ve Uluslararası Sözleşme Kavramları*, İstanbul Barosu Dergisi, C. 73, S. 10-11-12, 1999, s. 926-941,

ÖZEL, Sibel, *Sözleşmesel İlişkide MÖHUK m. 24/II'de Öngörülen Objektif Bağlama Kuralının Mukayeseli Hukuk Açısından Değerlendirilmesi*, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, MHB, C. 22, S. 2, Y. 2002, s. 577-617.

ÖZKAN, Işıl, *Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi*, Ankara, 2003.

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, *Topluluk Bünyesinde Hukukların Uyumlaştırılması ve Tüketicinin Korunması*, Nihal Uluocak'a Armağan, İstanbul, 1999, s. 101-112.

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, *Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar*, İstanbul, 2000.

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Bünyesinde Tüketici Sözleşmeleri*, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dr. Nüsret-Semahat Arsel Uluslararası Ticaret Hukuku Araştırmaları Merkezi Konferans Yayınları Serisi-2, Avrupa'da Devletler Özel Hukuku ve Yeni Türk

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un Akitler ve Ticaret Hukukuna İlişkin Hükümleri, İstanbul, 2010, s. 197-209.

ÖZTEKİN, Günseli, *Tüketici Akitlerinden Doğan İhtilaflarda Brüksel Konvansiyonu'nun Kabul Ettiği Yetki Kuralına İlişkin İki Avrupa Topluluğu Mahkemesi Kararı Örneği*, Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU' na 65. yaş günü Armağanı, İstanbul.1999.

PEKGÜN, İsmail Mert, *6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Donatanın Gemi Adamlarının Kusurlarından Doğan Sorumluluğu ve Sorumluluğun Deniz Alacaklarına Karşı Sorumluluğun Sınırlandırılması Hakkında Londra Konvansiyonu Uyarınca Sınırlandırılması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

SARGIN, Sargin, *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*, Ankara, 1996.

SERT, Selin, *6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Paket Tur Sözleşmeleri*, TAAD, Yıl:6, S. 22, Temmuz 2015, s. 217-140.

SÜZEL, Cüneyt, *Türk Mevzuatında Gemi Tanımı*, Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan, İstanbul, 2010, s. 1615-1644.

ŞANLI, Cemal, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlık Çözüm Yolları*, 6. Bası, İstanbul, 2016.

ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN FİGANMEŞE, İnci, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 4. Bası, İstanbul, 2016.

TARMAN, Zeynep Derya, *5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) Uyarınca Yabancılık Unsuru Taşıyan Akdi Borç İlişkilerinde Hukuk Seçimi*, BATİDER, 2010, C. XXVI, S. 1, s. 143-168.

TAŞKIN, Melda, *Deniz Yolu İle Yolcu Taşıma Sözleşmesinde Taşıyanın Gemi Kazasından Sorumluluğu*, İstanbul, 2016.

TEKİNALP, Gülören, *Akdi İlişkide Uygulanacak Hukuk-MÖHUK m. 24 ve Zimni Hukuk Seçimi*, MHB, C. 5, S.1, Y. 1985, s. 28-31.

TEKİNALP, Gülören/UYANIK ÇAVUŞOĞLU, Ayfer, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, 12. Bası, İstanbul, 2016.

TİRYAKİOĞLU, Bilgin, *Taşınır Mallara İlişkin Milletlerarası Unsurlu Satım Akitlerine Uygulanacak Hukuk*, Ankara, 1996.

ULUĞ CİCİM, İlknur, *Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Deniz Yolu ile Yolcu Taşıma Sözleşmesi*, MÜHFHAD Özel Sayı, 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nu Beklerken 10-11-12 Mayıs 2012 Sempozyum, C. 18, S. 2, Y. 2012 İstanbul, s. 525-543.

ULUOCAK, Nihal, *Kanunlar İhtilafı (Yasama Yetkisi Kuralları)*, İstanbul, 1971.

VARDAR HAMAMCIOĞLU, Gülşah, *Paket Tur Sözleşmelerinde Tüketicinin Korunması*, İÜHFİM, C. LXVIII, S.1-2, s. 275-304.

YAVUZ, Cevdet/ACAR, Faruk/ÖZEN, Burak, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 10. Baskı, İstanbul, 2014.